

Univerzitetni odbor ZSJ prireja v četrtek, dne 7. IV. 1966 ob 20. uri v menzi Studentskega naselja razpravo O RELIGIJI. Sodelovala bosta prof. filozofske fakultete v Zagrebu Branko BOŠNJAK in predavatelj na VSPV, Zdenko ROTER. Teze, ki jih objavljamo, zastavljajo nekaj temeljnih še nerešenih vprašanj, ki izhajajo že iz dosedanjih razprav in zato verjetno pomenijo humus, na katerem se bodo gradile nadaljnje razprave.

TEZE ZA RAZPRAVO O RELIGIJI

1. Te teze ponovno izpričujejo željo po tem, da se porazgovorimo. To željo izražamo pogostokrat, toda izražamo jo v obliki želje po »dialogu«. Ze pojem dialog pa temelji na določenih predpostavkah: da je to dialog med »nami« in »vami« ali »nami« in »onimi«. Kaj je to: »mi«, »vi«, »oni«? Kaj je tisto, kar nas postavlja kot »nas«? Glede na kaj? Problem se razkrije že tu: to je religija, določen odnos do religije; torej tisto, kar postavljamo za predmet našega razgovora, nas opredeljuje že vnaprej.

2. Želja po dejanskem razgovoru pa mora to predhodno opredeljevanje po predmetu razgovora zanikati, ali pa to opredeljevanje v naprej zanika razgovor in ga spreminja v nekak dvojni »kdo bo koga« (polemika). Oprdelitev mora rezultirati šele iz razprave, iz razmišljenega in domišljenega predmeta, — to pa pomeni, da nam v razpravi gre za vzpostavljane našega lastnega odnosa.

Šele ta nivo tudi omogoča razpravo brez nestrpnosti in želje po prestižu; to oboje odklanjamo.

3. V razpravi lahko izhajamo iz najpreprostejšega dejstva: v zadnjem času (ki ga lahko formuliramo takole: izredno povečana aktivnost cerkve v obdobju zadnjih dveh papežev, ki soupada z nekaterimi temeljnimi procesi v naši družbi: zahajanje v ekonomsko krizo, ki je zrušila »idealno« birokratsko hierarhično strukturo in s tem sistem vrednot, ki je bil vezan nanjo) v našem družbenem prostoru močno narašča zanimanje za religijo, religioznost, vero, cerkev, itd.

4. Tu mislimo na vse oblike zanimanja: usmerjanje ljudi k religiji in cerkvi in v zvezi s tem ponekod pojavljanje nestrpnosti; spontano ali zavestno postavljanje tega procesa kot problem glede na vprašanje bistva religioznosti, naraščanje zanimanja za religijo v znanstveno raziskovalnem pomenu itd.

5. Osnoven proces je vsekakor naraščanje religioznosti, saj ostale oblike interesa izvirajo pravzaprav iz nje. Vendar po sebi pojav nikakor ni osnoven, temeljni družbeni pojav, zato moramo vprašanje, ki naj nas pripelje v jedro problema, formulirati takole: kaj je tisto v fenomenu religioznosti, ki predstavlja zadovoljevanje nekaterih družbenih in individualnih potreb? Oziroma, če vprašanje obrnemo: kaj je tisto v sodobnem svetu, v naši družbi konkretno, ki se razrešuje edino le v svetu religioznosti? S tako formulacijo pa že tudi zavračamo pojmovanje, da je religija »tradicija, ostanek preteklosti«; od preteklosti ostaja in s tem postaja tradicija samo tisto, kar tu in zdaj nahaja plodna tla za svoj obstoj.

6. Prav tako zavračamo vse prosvetljenske teze o tem, da je religija »zmota«, »neumnost«, nazor neinteligentnih in neizobraženih in da se razrešuje v prosveti, in zaključujemo skupaj z Feuerbachom: »Bog izvira iz občutka pomanjkanja; kar človek pogreša pa naj bo to opredeljeno in torej osveščeno ali pa neosveščeno pogrešanje — to je bog. Tako zahteva brezupni občutek praznote in osamljenosti boga, v katerem je družba zveza bitij, ki se globoko ljubijo« (L. Feuerbach, Wesen des Christentums). In z Marxom: »Religija je fantastična ostvaritev človekovega bitja (bistva), ker človekovo bitje (bistvo) ne poseduje nobene prave dajanskosti... Zahteva, da bi se ljudstvo odreklo iluzijam o svojem stanju, je zahteva, da bi se odreklo stanju, ki potrebuje iluzij. Kritika religije je torej v kalu kritika solzne doline, ki ji je religija svetniški sij. (K. Marx: H kritiki Heglove pravne filozofije. Uvod)

7. V sodobni obliki fenomena religioznosti nahajamo tri elemente, ki se nam zdijo bistveni: prvič je to občestvenost verske skupnosti, drugič je to ohrabritev v skupni veri in tolažbi in tretjič je to moralčnost nauka.

8. Naraščanje religioznosti je odraz spreminjanja kvalitete družbenega prebivanja v smeri, ki zanika eno od potreb človeka ali vsaj zadoščanje tej potrebi na realen način (kar je edini način njene rešitve), pa se zato potreba idealno razrešuje v kompenzaciji z božjim bitjem (bistvom).

9. Vendar moramo razumeti, da je problem kompleksen in da se momenti, katerih razreševanje znotraj religioznosti smo omenili v točki 7, spreminjajo neprestano, sočasno in v tesni povezanosti drug z drugim. N. pr.: proces razvrednotenja nekega ideala, ki je celotni družbi ali njenemu večjemu delu skupen, je obenem proces razpadanja moralnih norm, ki so na ta ideal, resnico, neposredno vezana (ali pa se vsaj praksa oddaljuje od sistema teh moralnih norm, ki zato bivajo le še idealno, neostvarjevano). To razpadanje pa je obenem tudi razpadanje občestvenosti, ki temelji na enakosti položaja, istosti ciljev in enotnosti moralnih vrednot.

10. Ta proces pa poraja obratnega: ustvarijo se nove grupe z novimi vrednotnimi sistemi (ki so večkrat le spretni stari), cilji in resnicami ki osmišljajo. Rušenje realnih, toda neostvarjenih ciljev pa pogostokrat pogaja postavljanje ciljev v idealnost, v onostranstvo; težnjo po občestvenosti zadovoljuje verska skupnost s svojimi zunanjimi, oblikovnimi, liturgičnimi momenti, ki pa zaradi globoke človeške potrebe po združevanju nikakor niso formalni.

11. Religioznost torej odkrivamo v dveh sferah: v birokratsko hierarhični družbeni strukturi in religiji. Struktura odnosa je popolnoma ista: »to je v prvem slučaju religiozni odnos do boga kot oblikovanega najvišjega bitja, v drugem primeru pa religiozni odnos nasproti družbi in njenim institucijam, kar pomeni vero v njihovo nezmožljivost.« (B. Bošnjak, Resnica in dresirano mišljenje, Praxis). Moralčnost religioznega nauka je tesno vezana na najvišji princip, torej na boga in njegovo vrednote. »Sholastični entološki dokaz boga sploh ni razumljiv brez platonskega izenačevanja vrednosti in bitij. Višje če se nekaj nahaja, močnejše biva. Za Anselma Cantenburyskega je ENS PERFECTISSIMUS (najpopolnejše bitje) vrednostno SUMMUM BONUM (vse dobro) že PER SE IPSUM (samo po sebi) obenem ENS REALISSIMUM (najrealnejše bitje), bit QUO MAIUS COGITARI NON POTEST« (E. Bloch, Človek kot možnost.) To je veljalo za vso staro metafiziko in velja še danes.

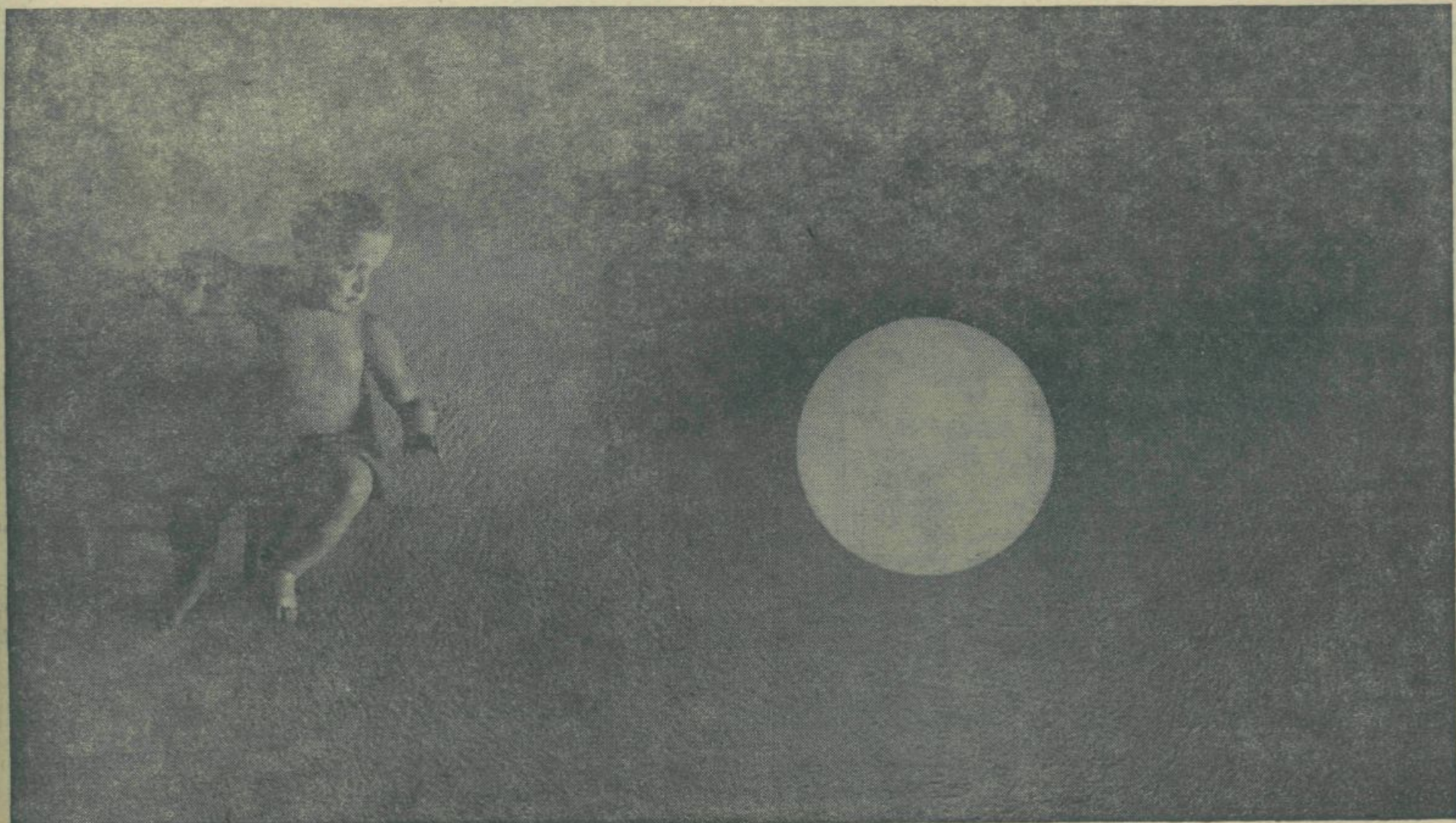
12. Postavljanje cilja (smisla) prebivanja v onostranstvo je izraz reve in nemoči človeka in družbe. Religija je zanikovanje človeškega bistva, kajti religiozen človek najgloblje v sebi vedno najde boga — torej sebe in spretnjeni, razdvojeni, odtujeni in opredmeteni obliki. Postavljanje boga kot smisla (cilja) se razrešuje na en sam način: ukinitve občestva v bogu je mogoča le kot ostvaritev božjega občestva na zemlji, to pa predpostavlja, da ljudje postanejo bogovi. Odprava religije je njena ostvaritev: to je težnja, ki jo nahajamo tako v marksizmu kot v krščanstvu. (vprašanje pod črto: ali je to edina možna razrešitev?) Vsaka kritika religije, ki ni obenem totalna kritika družbe, ki religijo poraja, je v svojem bistvu religiozna kritika.

13. Verjetno lahko naštejemo še precej momentov, ki v družbi religijo vzdržujejo in na novo porajajo: to je npr. mistifikacija družbenega prebivanja, nerazumljiva, »tajna sila« nad človekom, ki jo tvori oblastveno — hierarhično ali denarno-blagovna struktura družbenih odnosov, katere realni učinki so nepredvidljivi, pa jo zato racionaliziramo v boga; nedoločljivo določimo kot nedoločljivost božjega, usodnost kot božjo usodnost.

14. Vendar, da povzamem: osnovne predpostavke religije niso zgolj subjektivne, temveč predvsem objektivne, družbene. Religioznost ni lastnost družbe, temveč je njena struktura. Zato lahko za konec vprašanje še enkrat transformiramo in ga pustimo odprtega: mar je večanje števila vernikov v cerkvah dejansko naraščanje religioznosti ali le njeno preoblikovanje?

PINTAR MILAN

Foto Zmago Jeraj

OSTI TEDNA

HOKEJ 66 IN NAŠA SEDMA SILA

(Neurejeni cvetober — brez kanca dobe)

Velika hokejska maša je zdavnaj končana, toda bilo je tako veličastno, da ne gre vsega čez noč pozabiti. Da bi vrli Slovenci lahko še svojim vnucom pripovedovali o tistih dneh, ko je Ljubljana stopila v svetovno zgodovino, smo na hitro izbrali nekaj najprezresljivejših izlivov naših športnih kolegov, objavljenih v HOĐE. S tem postavljamo tudi njim skromen spomenik, ki naj jih diči, dokler bo dihal slovenski živelj.

»Sicer pa, kaj bi še dalje opisovali slavnostno razpoloženje in vrtoglave zaključne prizore pred slovesnim začetkom. Kdor koli izmed Ljubljančanov se samo bežno ozre tja gori proti Šišenskem hribu, se lahko že na prvi pogled prepriča, kaj pomeni že vnanje (? — vprašaj postavil i. r.) svetovno prvenstvo v hokeju na ledu.« (Delo 3. 3. 66, str. 5).

»Kanadčani so včeraj kosili: teležji zrezek s krompirjem v oblicah in sadno solato s sladoledom. Rusi pa so spravili le za večerjo dva jogurta, domačo marmelado in hladno šunko, filirano postrv s prilogo, sadno kupo, potreseno s čokolado v prahu (natanko tako so jo zahtevali) in čaj z limono. Da o kosilu ne govorimo.« (Hvala bogu! — Op. i. r.) (Hokejsko Delo 1. dan).

»... in mi Ljubljančani sami, ki smo navsezadnje in vzlic vsemu na 'svoje' prvenstvo hudo ponosni. In prav je, da smo: saj je vse skupaj napoved vendar na moč imenitno. Mar ne?« (Hokejsko Delo 4. dan).

»V trušču in hrušču okrog velike Tivolske dvorane ne manjka tudi vonja po zdravilih in razkužilih... Ljudje, med njimi številni tujci «(kakšna sreča! — op. i. r.)« se zatekajo sem po pomoč, predvsem ob raznih slabostih, omedlevicah in glavobolih; precej je tudi že primerov vnetja želodca, boleznih grla, težjih in lažjih prehladov. In zdelo bi se kar nekam čudno, če se ne bi seveda primajala po prvo pomoč tudi že lepa vrsta veseljakov, ki so si preveč ihtavo hladili razgrete glave z brinjevečki, šnopsi in drugimi dobrotami te žgane zvrsti. Pa povejmo pošteno: tudi med njimi ni manjkalo tujcev.« (Za božjo voljo, kakšna poštenost! — op. i. r.)

»Za zdaj gre po sreči in hušjih pošodb med igralci skorajda še ni bilo. Mimo udarín s ploščicami, ki jih prebrizgavajo s kloretilom, so v soboto... Za uverturo sta staknila nekaj prask dva igralca češkega moštva v tekmi s Poljaki. Pokrpalí so ju z dvema, tremi šivi...« (Hokejsko Delo 5. dan).

»Res, vsako področje — moderna arhitektura stavbe, tehnična oprema in umetno drsališče — je imelo tudi svoje posebne strokovnjake. Toda že pri

nastajanju, še posebej pa pri pobudah in funkcioniranju, je bilo čutili odločilno Viktorjevo gonilno silo. Če govorimo o svetovnem hokejskem prvenstvu 66 v Ljubljani, tedaj moramo govoriti tudi o tem skritelem dirigentu za kulisami... Res bi sicer verjetno naše mesto potrebovalo še marsikatero druge, morda bolj nujne ali bolj socialno pobarvane stavbe «(kakšna neki je ta socialna barva, ki je doslej v zgodovini pleskarstva in barvil še nismo odkrili? — op. i. r.)... Razvajanje skozi določena vrata in na določene kvadrate amfiteatra pomaga k redu tudi ob največjem navalu. Okrog 200 rdeče uniformiranih biljeterjev, biljeterk in hostes se povezuje v prikupno, a strogo rediteljsko službo, katere niti spet vodijo k Viktorju. «(Barvo, Viktor! — vzklík i. r.)... Tako se je ta sistem s pravilnim posluhom in o pravem času gibko sprostil. Namesto ostrih trenj prevladuje zato poslej na prireditvi sicer disciplinirano, a povsem demokratično ozračje.« (Hokejsko Delo 8. dan).

Naslov: »Švedski fantje in naša dekleta«. In nekaj drobcev iz reportaže: »Višja gospodinjka šola v Grobljah nedelež od Domžal je učinkovala tisto jutro kot prizor iz filma. Zastave v rahlem vetru, brezhibno urejene poti, posute z belim peskom« (pomislite: z belim peskom! — op. i. r.) »Kamniške planine takorekoč v dosegu roke, čez cesto idilika snažne gorenjske vasice... Mimo pribriži drugo dekle s pladnjem. Zajtrk za v sobo. Ošinem dve jajčki, za ostalo sem pozna« (Kaj bi se sekirali, kolegica, poglavitno je, da ste videli dve jajčki!). »Stirideset deklet in dvainpetdeset fantov, pravim jaz, 'Se že kaj pozna pomlad?' 'Prav nič,' pove dekle za pultom. 'Prvi dan smo se res gledali malo čudno. Fantje niso vedeli, kam bi nas dali. No, potem pa se je brž izkazalo, da smo jim lahko le znanke, nič več, — in zdaj je vse v najlepšem redu. Prijatelj smo« (Eh, te vrle Kranjce, saj smo vedeli, da se bodo odrezale! — op. i. r.) »Oh, yes,« pristavi silno pegasti Švedek, kot bi razumel, 'Kompas — good!' Dekle ima na prsih značko, kjer piše: KOMPAS.«

»Pater Bauer je dejal, da je imel doslej povsod komedijo v zvezi s tem, da so prirejali zanj in njegove fante mašo posebej, v Ljubljani pa s to željo in njeno zadovoljivijo ni imel prav nobenih nepotrebnih poti.«

»PREPLAH MED RDECIMI KAPICAMI — Rdeče kاپice ali biljeterke v športni hali Tivoli baje ne bodo prišle v poštev pri zaključnem banketu pod kupolo Gospodarskega razstavišča v nedeljo zvečer. Zaradi tega je med njimi po pravici završalo, otožni pa so postali tudi vsi, ki so se na njihove rdeče kاپice doslej že navadili.«

»Zal prireditelji niso nislili na to, da bi zastave drsele kvišku po žicah tako da se marsikatera zaradi zračnega toka tudi obrne ali povesi nesimetrično... Nasploh ljudje s ceremonialom niso nezadovoljni. Vsekakor bomo zelo uspeli in lep otvoritveni prizor z zastavami ob koncu prvenstva ponovili še

enkrat, čeprav to prvotno ri bilo mišljeno.« (Hokejsko delo 9. dan).

Izbral in z nekaterimi opombami opremil i. r.

Stenografični zapisnik

sedme seje
deželnega zbora kranjskega
v Ljubljani
dne 25. januarja 1895.

Nazoči: Prvoznik: Delovni glavni Oton Delela in dolnega glavnega namestnik baron Oton Apfalter. — Zastopnik z. kr. vlade: Delovni predložnik baron Viktor Hein, c. kr. višnji svetnik Josef Merk in c. kr. višnji svetnik vitez Viljam Laschan. — Vsi članovi razen: njego eksterneho članokof dr. Jakob Wissla, grad Erin Auerperg in Janez Mazar. — Zastopnik: Delovni tajnik Josef Pfeifer.

- Dnevni red:
1. Branje zapisnika VI. delovnega seje dni 22. januarja 1895.
 2. Masenilo delovno-strokovno predložila.
 3. Predlog 20. Predložil delovni odbor glede naprave gimnazija v mestu Kranjskega jezika.
 4. Predlog 21. Predložil delovni odbor o vprašanju dolžne nastave na gimn.
 5. Predlog 22. Predložil delovni odbor o vprašanju, ali se lahko bi se ustoli dazari po zakonodaji izšli vpojati.
 6. Predlog 23. Predložil delovni odbor o vprašanju izmenave učiteljev (vse izmenave il. strani) za nastave na gimnazijske učilne.
 7. Predlog 24. Predložil delovni odbor o vprašanju oblikovanja oaze v mestni okraj Kranjskega jezika.
 8. Predlog 25. Predložil delovni odbor o vprašanju nastave na gimnazijskih učilnih za leto 1895 in predlog 26. o vprašanju nastave na gimnazijskih učilnih za leto 1896.
 9. Dnevni red delovnega odbora o vprašanju gimnazijske nastave na gimnazijskih učilnih za leto 1895 in 1896.

POSLANEC HRIBAR:

Toda temu ni tako, in ako se je nekada dejalo, da je učitelj odvisen od župnika, od duhovske oblasti, mora se danes reči, da je temveč odvisen od c. kr. politične oblasti, in jaz bi si stavil vprašanje, kaj da je nevarnejše, ali da je učitelj, kakor nekada odvisen od duhovščine, ali pa da je, kakor danes, odvisen od c. kr. okrajnega glavarja. Po svojem prepričanju moram si na to vprašanje naravnost odgovoriti, da se mi drugo zdi veliko nevarnejše in v svojih posledicah dalje segajoče.

Se hušja pa je ta odvisnost učiteljsstva, ako se, kakor dandanes pri nas, družita obe oblasti — duhovščina in c. kr. politično oblastvo, da pritiskata na učitelja, da mu ne pripuščata lastnega prepričanja in da ga skušata poniževati v očeh ljudstva.

Gospoda moja, pa še nekaj mi je danes na srci. Jaz nikdar, odkar sedim v tej zbornici, nisem opustil prilike, da ne bi kazal na to, kolika nevarnost preti slovenskemu narodu vsled usiljevanja nemščine v ljudske šole. Stvar se ni prenehala in ta nevarnost nam še vedno preti.

POSLANEC DR. TAVCAR:

Čestita gospoda, pa celo to stvar ne polagam posebne važnosti, ker vem, da s tistimi 600 glid. ne pomemčite niti jednega slovenskega otroka. Cela stvar ni ma torej nikakega praktičnega pomena. Zahteva pa se ta znesek samo zategadelj, da bi se moglo reči, da se na kranjskem še vedno formalno priznava, da je potrebno v ljudskih šolah nemščino poučevati. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: »Staatssprache!«)

POROČEVALEC KLUN:

In gotovo ste čitali, da je ravno Nemec v Moravskem deželnem zboru

predlagal, naj se na srednjih šolah za nemške dijake češčina vpelje kot obilgatni predmet.

Ako se trdi, da je Slovencem v Dragi potrebno znanje nemščine, potrebujejo na drugi strani tudi Nemci, Kóčevarji slovenski ali hrvatski jezik, ker s sosedno Hrvatsko veliko občujejo. Pa nekateri hočejo po vsej sili biti Kočevarji in če najdejo v tem svojo srečo, jim je ne zavidamo, na drugi strani pa moramo gledati, da škode ne trpé oni, ki hočejo Slovenci ostati.

POSLANEC DR. VITEZ BLEIWEIS — TRSTENISKI:

Na drugi strani sem naglašal v deželnem šolskem svetu in tudi tukaj pri več prilikah, da ljudska šola ne more biti za to, da se otroci poučujejo v dveh jezikih. Vsi pametni pedagogi in tudi zdravniki priporočajo — in tako je stvar urejena tudi v drugih deželah — da naj se otroci v ljudskih šolah uče drugih, za življenje koristnih predmetov, da naj se pa drugih jezikov ne uče v ljudskih šolah.

POSLANEC DR. TAVCAR:

Pred kratkim sem imel čast govoriti s prevzvišenim gospodom baronom Schwegljem in on mi je pojasnil, kaj je glavno jedro sedanje vladne zisteme. Rekel je, da je koalicijska sprejela kot glavni princip, da kar je j edenkrat v miru, naj se pusti v miru — quieta non movere. Da naj se torej v miru pusti tisto narodno vprašanje, ki je tolike važnosti za nas, za nemštvo pa manjše.

POSLANEC HRIBAR:

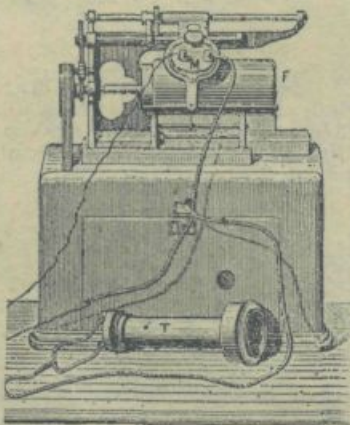
Častiti gospod deželni predsednik je hotel svoj predlog podpreti tudi s tem, da se je skliceval na to, kako potrebno in kolike vrednosti je znanje več jezikov. Razlagal nam je to s stališča izrazovčnosti, večjega bogastva in skladoslovja, in je s tem hotel podkrepiti svojo trditve, da je potrebno, da se otroci v ljudski šoli uče obeh deželnih jezikov. Tudi to utemeljevanje se mi ne zdi opravičeno v faktičnih razmerah, kajti nikdo, in če se je naučil še toliko jezikov, ne bo se v nobenem izražal tako točno in jasno, kakor v svojem maternem jeziku, ako je mogel izmikati se na njegovi podlagi. Častiti gospod deželni predsednik sam nam je dal najboljši dokaz za to trditve. Akoravno se je današnja razprava vršila večinoma v slovenskem jeziku, se je on vendar, kadar je posegel v debato, vselej in izključivo posluževal samo nemškega jezika, dasiravno bi bila ljudnost zahtevala, da bi bil tudi slovenski govoril.

POROČEVALEC KLUN:

Mi pa smo vedno povdarjali, da mora naša mladina, zapustivši ljudske šole popolnoma večša biti obeh deželnih jezikov, ker hočemo, da jim je svet odprt, in ker jej to znanje ne koristi samo doma, temveč jo vsposobilja tudi za višje, posebno za državne službe, za katere je neobhodno potrebno znanje nemškega jezika. Mi nočemo, da bi naši visokošolci, ki so po rodu Slovenci, dovršivši svoje študije, bili izključeni od višjih služeb in prisiljeni, iskati si svoj kruh samo v domačiji.

TRIBUNA UREJAJO:

FRANCE ANZEL (TEHNIČNI UREDNIK), NADEŽDA ČACINOVIC, SPOMENKA HRIBAR, RASTKO MOČNIK (ODGOVORNI UREDNIK), VILIBALD NOVAK (SEKRETAR), MILAN PINTAR, FRANCI PIVEC, DIMITRIJ RUPEL, VLADIMIR VIDMAR.

TRIBUNA — IZDAJA UO ZSJ — UREDNIŠTVO IN UPRAVA TRG REVOLUCIJE 1/II — TELEFON 21-280 — TEKOCI RAČUN 503-608-72 — LETNA NAROČNINA DESET DINARJEV (TISOČ STARIH DINARJEV) — POSAMEZEN IZVOD 40 PAR (40 STARIH DINARJEV) — ROKOPISOV IN FOTOGRAFIJ NE VRAČAMO — TISKA ČP DELO, LJUBLJANA, TOMŠIČEVA 1, TELEFON 23-522 — POSTNINA PLAČANA V GOTOVINI.

metalka

Negro JE ODŽAČAR GRILA

DARWIL

ŠVAJCARSKA SUPERMARKA

PROLETNA JUHA

BEZ R(IJ)EČI

- Ti, kaj praviš, kaj naj storimo, če tale reforma ne bo uspela?
- Še eno reformo.
- Kaj pa če še s to ne bo nič?
- Tretjo.
- Pa če še ta ne bo pomagala?
- Bomo pa ljudstvo zamenjali.

INŽENIR, LAHKO GRESTE...

Intervju o aktualnih problemih kadrovske politike. Odgovarja Franci Križaj — naš znanec s tribune Čas in svet, kjer je nastopal kot predsednik upravnega odbora Iskre.

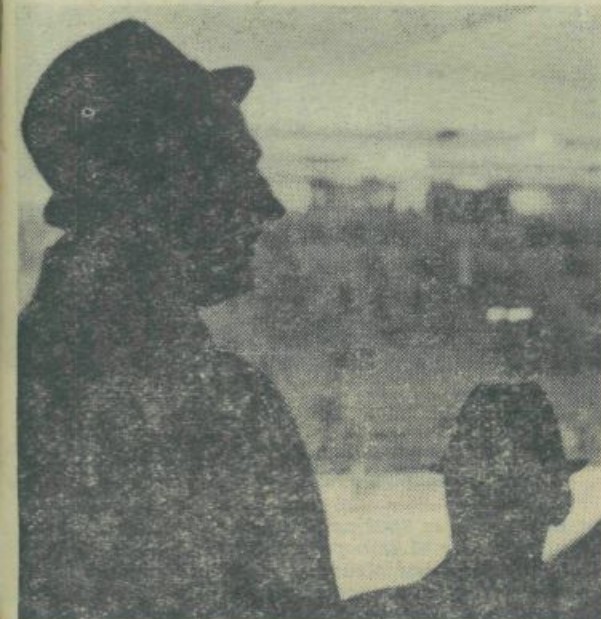
TRIBUNA

V trenutku deklarirane odložene orientacije v intenzifikacijo gospodarstva so posebno nas študente — frapirale vesti o odklanjanju visokošolskih kadrov. V kakšni meri so te vesti utemeljene in kakšen obseg zajemajo?

KRIŽAJ

Ce priznavamo zveznost vseh procesov, tedaj so nam lahko trenutne pojavne oblike samo slika povsem določene stopnje notranjih protislovij in ne posledica nekega trenutnega dogodka, na pr. napovedi, da se bomo preusmerili v intenzifikacijo. Mislim, da reagiranje v takem smislu, kot ga postavljate v vprašanju, kaže na dva pojave, ki imata v bistvu isti izvor.

1. Nove kadre z akademsko izobrazbo smo pretežno potrebovali za nova delovna mesta, do katerih je prišlo zaradi intenzivne rasti podjetij. Obenem so bila obstoječa delovna mesta prvenstveno na razpolago za napredovanje tistih, ki so v podjetju že zaposleni, ne glede na to, ali imajo za taka delovna me-

sta tudi potrebno strokovno sposobnost in znanje. Osnovni kriteriji za napredovanje v takem primeru so lahko le dolžina delovnega staža in rezultati na prejšnjem delovnem mestu, čeprav to ni nobeno zanesljivo jamstvo za dobro opravljanje dela tudi na novem delovnem mestu. Na tak način samo precejnimo sposobnost ljudi, povečujemo njihovo nekritičnost do sebe in zaviramo splošen napredek podjetja. Od tod tudi znana ugotovitev: »Izgubili smo dobrega ključavničarja in dobili slabega vodjo.«

2. Kadar postane aktualna intenzifikacija, je rešitev v tem, da konserviramo obstoječo kadrovske strukture in s tem dano zaposlenim potrebno delovno zanesljivost (gotovost). Ponavadi ob tem še obsojimo naše dosedanje delo, zagotavljamo, da je to prelomnica in da bomo v prihodnje začeli delati na višjem kvalitetskem nivoju, čeprav s istimi ljudmi, tj. z isto mentaliteto. Za tako (ne)reagirane imamo dosti dobrih zgledov v naši družbeni praksi, ko isti ljudje ostajajo ob nekajkrat spremenjenih programskih načelih leta in leta na istem delovnem mestu.

Gre torej za zapiranje podjetja v lastni krog, za naslonitev na »lastne kadre, ki da edino dobro poznajo situacijo« in zato tudi lahko največ pripomorejo k hitremu izboljšanju. Kriva pa je enotnost pojmovanja in nesposobnost dojemanja jutrišnjih potreb. Ob tem pozabljamo na pregovor, da jezero, ki nima dotoka in odtoka, kmalu postane mlakuža, ki zastruplja sebe in okolico.

TRIBUNA

Kaj je skrita vsebina takega postopanja? Kdo so nosilci konceptov o nepotrebnosti strokovnjakov in po kakšnih poteh uresničujejo svojo »politiko«?

KRIŽAJ

Mislim, da so prav delavci, ki imajo ustrezno kvalifikacijo za delo, v pretežni meri soglasni z zaposlovanjem strokovnih kadrov. Nosilci nasprotnih idej pa

so v glavnem tisti delavci, ki so se zaposlili na administrativnotehničnih delovnih mestih, pa zato nimajo potrebne šolske izobrazbe niti kakšnega drugega poklica. Če najdejo za svoje odklonilno stališče do izobražencev podporo v samoupravnih organih in družbenopolitičnih organizacijah, je zelo težko prodrati z idejami o nujnosti vključevanja visokošolskih kadrov v kadrovske strukture podjetja. Kadar

pa takim težnjam samouprava ni naklonjena in kadar ne najdejo podpore niti v družbenopolitičnih organizacijah, se ti ne ustavljajo niti pred tem da se organizirajo v interesne skupine, ki skušajo z izsiljevanjem in pritiskom na samoupravo doseči rešitve v svojo korist.

TRIBUNA

Izkušnje govore, da vstopajo mladi diplomanti v produkcijo povsem nepripravljeni na to, da bo treba strokovnost uveljaviti preko konfliktov. Kaj je v tem primeru s samoupravo? Zakaj tu strokovnjaki ne realizirajo idejnega vpliva, ki bi jim ga sicer pripisali?

KRIŽAJ

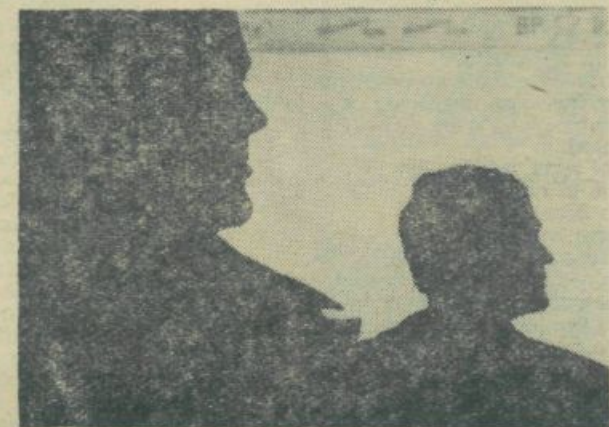
Stanje, ki ga v vprašanju omenjate, je odraz naših preteklih pojmovanj ali, če hočete, linije. Ni še dolgo tega, ko smo kategorijo delavca definirali zelo ozko (vključevala je zgolj manuelne delavce). Saj se spominjate, da je bil šele pred kratkim razveljavljen zakon, ki je določal, da mora biti v samoupravnih organih dve tretjini takih delavcev. Ne smemo se torej čuditi, če so se strokovnjaki kot »dru-gorazredni« čutili nekoliko potisnjeni v stran in če so nekateri celo smatrali, da je samouprava pretežno stvar ene kategorije delavcev. Dejansko je to zniževalo stopnjo strokovne kritičnosti v samih organih, s tem pa so bile ustvarjene nedvomne možnosti za izvajanje pritiska s strani interesnih skupin. Ima pa to še neko drugo značilnost: neizkoriščena je ostala odlična šansa za elementaren kontakt vseh udeležencev proizvodnega procesa, prvenstveno strokovnjaka in manuelnega delavca. K izboljšanju tega stanja lahko veliko pripomorejo že začeti procesi v okviru samouprave in ne nazadnje sama univerza, ki mora formirati strokovnjake, ki bodo čutili potrebo po vključevanju v samoupravni sistem. Težko je zato opravičiti zapostavljenost družbenih ved na tehničnih fakultetah, posebno industrijske sociologije. Kruto pa se v tem primeru obrestuje tudi politična inertnost samih študentov.

TRIBUNA

Kaj je po vašem mnenju »obrtniška mentaliteta«?

KRIŽAJ

Duhovno mrtvilo, odsotnost originalnih pobud, zadovoljstvo z obstoječim stanjem, iskanje zadovoljstva v preteklih rezultatih, vstrajanje na tradicionalnih in »preizkušeni« metodah dela, bojazen pred tveganjem privajanja novih tehnologij in organizacijskih sistemov, to so znaki obrtniške mentalitete. Nasilce oziroma pripadnike najdemo pri vseh slojih in ne samo pri obrtnikih in mojstrih, od katerih smo si izposodili ime... Mislim, da je to znak premajhne motiviranosti zapostavljanje in dosegajo ciljev; ali pa so le-ti prelahko dosegljivi oziroma jih sploh ni. V vodstvih naših podjetij žal nimamo dovolj ljudi, ki bi docela doumeli važnost pravilno postavljenih ciljev in njihovo sprotno prilagajanje nastali situaciji. Samozadovoljstvo in spanje na lovrikah sta dostikrat tudi odraz starostno premalo diferencirane kadrovske strukture v vodstvih podjetij, ker je vanjo vključenih premalo mlajših ljudi. Pomanjkanje vitalnosti v vodstvu podjetja pa služi kot vzgled za enako rav-

nanje tudi v vseh nižjih stopnjah hierarhije. Peter Drucker pravi v Praksi vodenja: »Grlo steklenice je vedno na njenem vrhu. Podjetje je lahko malokdaj boljše od njenega vodstva, malokdaj bo imelo širše poglede, kot jih imajo njegovi voditelji in redkokdaj bo imelo v primerjavi z njimi večji delavni učinek.«

TRIBUNA

Znano nam je, da je bil direktor vaše tovarne sposoben inženir in ugleden družbeni delavec. Vaša tovarna je znana po razviti samoupravi. Kako potem pojasnujete, da je tega direktorja lahko nasledil človek s samo nekaj semestri ekonomije?

KRIŽAJ

Tega ne bi mogel pojasniti.

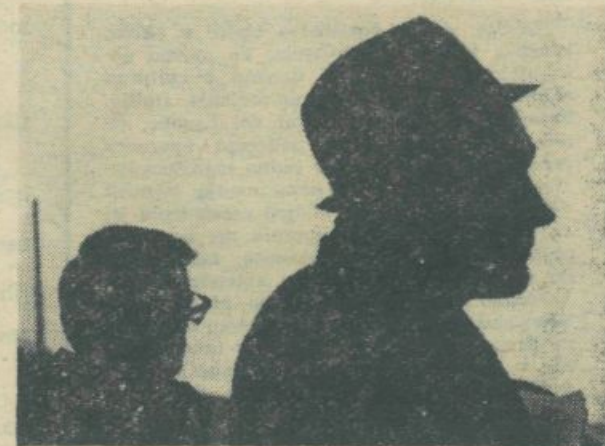
TRIBUNA

Mladi strokovnjaki pripovedujejo, da so ves svoj renome v tovarni izgubili v prvih mesecih nastopa službe, ker so bili postavljeni na konkretna delovna mesta, za katera na fakulteti direktno niso bili usposobljeni. Kaj mislite o uvajanju obveznega staža diplomantov tehničnih fakultet?

KRIŽAJ

Dosedanja praksa pri vključevanju diplomantov v delovno razmerje je po mojem prepričanju posledica ustaljenih navad in pa hotenja diplomanta samega, da se čimprej zaposli na delovnem mestu in pokaže svojo veljavo. Tudi vodstva podjetij smatrajo, da je treba diplomanta čimprej zaposliti, da bo pokazal kaj zna in da bo čim prej začel samostojno delati. Pri tem seveda pozabljajo, da naše fakultete niso šole s praktičnim poukom in da zato diplomantom manjka delovnih izkušenj. Te pa lahko pridobijo edino pri delu, ki pa je zato, če ga opravlja že-

kar na začetku samostojno in brez zadostnega nadzora, precej tvegano. Seveda pa zahteva stažiranje zares dobro izdelan delovni program, da bo diplomant lahko dodobra spoznal podjetje, da se ne bo pri tem dolgočasil in da ne bodo imeli ostali sodelavci občutka, da gre za nepotrebno in drago formalnost. Stažiranje pa je koristno ne samo za podjetje, ker tako spozna dejanske sposobnosti in nagnjenja stažista, temveč je v prvi vrsti koristno za stažista, ker se na ta način spozna s celotnim proizvodnim procesom in se tako laže opredeli za delovno mesto, do katere-

ga cuti največ nagnjenja in sposobnosti. Prav pri teh kadrih je namreč izredno važno, da razporedimo pravega človeka na pravo mesto. S takim načinom uvajanja na delo pa bi posredno porastel interes za manj »ustvarjalna« delovna mesta v pripravi dela, proizvodnji in prodaji.

TRIBUNA

Ali se tudi pri nas postavlja vprašanje »viška kvalifikacije«?

KRIŽAJ

V preteklosti smo v gospodarskih organizacijah razvijali najprej predvsem tehnična, kasneje ekonomska in pravna področja. Zelo malo sredstev pa smo vlagali za izobraževanje kadrov, ki bi se ukvarjali s sociološkimi, psihološkimi in organizacijskim delom. Nič ni torej čudno, če niti za najbolj zahtevna delovna mesta nimamo izdelanih psihogramov. Ti naj bi namreč povedali, kakšna stopnja teoretskega znanja in delovnih izkušenj je potrebna za opravljanje dela, kakšne karakterne lastnosti, psihomotorične, čutne in druge sposobnosti se zahtevajo od delavca, da lahko dobro opravlja delo. Zato se tudi dogaja, da zaposlujemo ljudi na delovnih mestih, kjer je »človek večji od naloge«, to pa povzroča pri prizadetih pasivnost, negotovanje, birokratiziranje in bežanje na druga, čeprav enako nezahtevna vendar bolj plačana delovna mesta. Če ljudje ne morejo uveljaviti svoje osebnosti z delom, jo skušajo uveljaviti z zaslužkom, ker je pač višina osebnih dohodkov merilo družbene veljave in ugleda. Če uporabimo analogijo s področja tržnih analiz za izdelke, bi morali verjetno »proizvajalci«, v tem primeru fakultete in visoke šole (in ne samo »potrošniki«, posvetiti tem vprašanjem potrebno skrb, da ne bo prihajalo do stvarne ali navidezne hiperprodukcije. Če poleg ugotovitve, da visokošolski kadri niso razporejeni na ustrezna delovna mesta, upoštevamo še skrajno neugodno razmerje med višjimi in visokošolskimi ter srednjestrokovnimi kadri (ena proti dva), tedaj lahko ugotovimo, da so prav na tem področju skrite precejšnje notranje rezerve. Tako neugodno razmerje pogojuje neoptimalno izkoriščenost delovnih sposobnosti enih in drugih. Rešitev je v povečanju števila srednjestrokovnega kadra (do najoptimalnejšega razmerja 1:4), saj tudi število let-eh ne ustreza današnji stopnji razvitosti naše industrije. Poleg materialnih sredstev, ki se nam ne bodo v takih razmerah nikoli v celoti povrnila, pa tudi ni mogoče zanemariti osebnih razočaranj, do katerih prihaja zaradi prevelikega razkoraka med sposobnostjo delavcev in zahtevami delovnega mesta, kjer so zaposleni. Na to in njihove posledice prelahko in prehitro pozabljamo.

TRIBUNA

Kako vpliva na perspektivno kadrovske politike v večini naših podjetij je kadrovanje skoraj v celoti odvisno od zunanjih vplivov. Namesto kontinuitete, ki je prav na tem področju še zlasti pomembna, prepuščamo stvari stihiji in političnim pritiskom od zunaj. Sreča ali pa morda naša nesreča je, da ne vemo, kakšno škodo si povzročamo s tem, ko ne omogočimo zaposlitve mlajšim, sposobnim kadrom. Tudi to je vzrok odhajanja v tujino.

KRIŽAJ

Zaradi neustreznosti kadrovske politike v večini naših podjetij je kadrovanje skoraj v celoti odvisno od zunanjih vplivov. Namesto kontinuitete, ki je prav na tem področju še zlasti pomembna, prepuščamo stvari stihiji in političnim pritiskom od zunaj. Sreča ali pa morda naša nesreča je, da ne vemo, kakšno škodo si povzročamo s tem, ko ne omogočimo zaposlitve mlajšim, sposobnim kadrom. Tudi to je vzrok odhajanja v tujino.

Kadar bomo zaposliti človeka in njegovemu počutju v podjetjih posvečali vsaj približno toliko strokovne pozornosti, kolikor je danes posvečamo razvoju, proizvodnji in prodaji novih izdelkov, tedaj ne bo posebno težko najti za diplomante naših šol ustrezne zaposlitve v naših podjetjih. Seveda pa to ne pomeni, da ne bo treba istočasno prilagoditi zmogljivosti in programe naših univerz strokovno dognanim potrebam prakse ne za današnji, temveč za jutrišnji dan. Prav pri uveljavitvi tega stališča pa lahko univerza veliko pripomore če ne bo čakala ob strani v prepričanju, da to ni njena naloga in da bodo to namesto nje opravili drugi. Vemo pa, da tudi teh »dru-gih« ni, če pa so, pa se svojih delovnih zadržitev pre-malo resno zavedajo.

NAŠ RAZGOVOR

ODGOVARJA ONDINA OTTA - KLASINC

1. Naloga sodobne umetnosti je, da čim globlje razkrije svet, da skuša kar najustreznejše pomagati sodobnemu človeku korakati skozi življenje. Ali se vam zdi, da opera smore to veliko poslanstvo, ali je morda ona danes le spomin na stare čase in obujanje idile zgodovine?

Mislím, da je poslanstvo opere v obliki, kakršna je bila — prežvela. To močno dokazuje dejstva. Če se ozremo v kulturna središča, centre opernega ustvarjanja, Italijo, Francijo, skratka v zahodni del Evrope, vidimo močan upad na področju opernega ustvarjanja, ki se kaže v vedno manjšem številu opernih hiš ter v nezanimanju javnosti do te vrsti umetnosti. Glavni vzrok temu je, da novejši komponisti opernih del ne znajo najti prave poti do poslušalca, tako rekoč ne znajo se živjeti v čas, v katerem živimo. Vzemimo samo sodobno glasbo, ki lahko odlično služi kot komentar k nekemu dogodku; za pevca pa je stvar še posebej težavna, saj mu v novejših operah ne preostane nič drugega, kot da samo prešveta fakto, da odpoje svoje, ne da bi se mogel živjeti v vlogi in iz nje kaj občutiti — to mu ni dano.

2. Ali se vam zdi, da so razmere v slovenski operni dejavnosti in ustvarjalnosti urejene? Če ne, zakaj niso in kateri so poglavitni faktorji zastajanja?

O razmerah v slovenski operni ustvarjalni dejavnosti (te razmere so popolnoma enake razmeram v drugih republikah) bi lahko govorili, razpravljali — rezultat pa bi pokazal porazno sliko. Vsem razmeram v bistvu botrujejo finance, saj jih podeljujejo ljudje, ki nimajo pravega odnosa do te vrsti umetnosti, na splošno do umetnosti ter kulturnih narodovih vrednot. Večkrat padajo očitki na račun pevcev, ki že vrsto let bolj ali manj uspešno nastopajo, češ da so prestari, da njihova znanja niso več kvalitetna. Dejstvo je, da so očitki popolnoma upravičeni, res pa je, da so pevci sami primorani ostati na odru, čeprav se zavedajo, da so njihove sposobnosti v zatonu. S tem pa seveda onemogočajo mladim, da bi se izkazali. Toda nihče ne bo umaknil, ter se preživil z minimalno penzijo. Raje bo ostal, čeprav bo žel negodovanje med poslušalci.

3. Opažamo, da se zadnje čase vedno več starejših, sodrastihi ljudi zanima za dogajanje v študentski, univerzitetni javnosti. Kje vidite vzroke za to? Vaši osebni razlogi?

Mislím, da se vprašanje ne bi smelo glasiti »zadnje čase«, saj so se starejši »odrasli« ljudje od nekdaj zanimali za dogajanja, ki so se pojavljala v študentskih vrstah, venomer je obstajala želja, da pomagajo svojim mladim naslednikom pri njihovih problemih (ki se pojavljajo iz dneva v dan). Sama sem vpisana na Akademiji za glasbo v zadnji letnik ter nameravam po končanem študiju poučevati petje na eni izmed glasbenih šol; želim posredovati svoje znanje drugim.

4. Nekaj osebnih podatkov: stalna gostja jugoslovanskih opernih odrov od leta 1946, od leta 1958 stalno nastanjenja v Mariboru, letos praznuje 20-letnico svojega umetniškega delovanja.

P. S. Pred kratkim je bilo v Mariboru podeljenih 150 odlikovanj, med odlikovanci ni bilo nobenega izmed javnih kulturnih delavcev.

O VLOGI POEZIJE DANES

(Happening, kjer sodeluje okoli dvajset pesnikov in njihovih prijateljev.)

Menim, da je poezija poslednjih deset let zašla med negativne plivke.

Prav imate, kolega. Bolje se ne bi mogli izraziti. Slovenskemu pesniku je treba vrniti vero v poezijo.

Odično. Vere nam manjka, vere. Odkod bi se pa drugače mogel vzeti takšen morbiden cinik, kot je Salamun?!

Tako poezijo bi bilo treba prepovedati. Jaz bi ga dal zapreti.

Ne bodite preostri. Kaj pa staromodni verzifikatorji?!

Oni ne kvarijo mladine. Točno. Čeprav zastareli po obliki, so svobodomiselní po duhu.

Ne bodite no smešni. Takšni verzi so zame neužitni.

Vi se kar zadavite z njimi, naše ljudstvo jih bo pa z navdušenjem prebralo.

Kolegi, ne pripravimo se o nevažnih zadevah. Naš sestanek bi moral biti ploden.

Tako je. Se do nobenega sklepa nismo prišli. Za sklepe je še prezgodaj, ali ne?

Kar lahko danes storis, s tem ne odlašaj do jutri.

Slovenski pesniki potrebujejo pesnike, ki bi jim vlivali vero v poezijo.

Kultura naj bo kulturna.

Konstruktivna.

Destruktivna.

Kaj si drznete?

Poglejte tisti stol tam.

Kaj me brigajo polomljeni stoli. Za vašo javo se boste opravičili.

Tega ne bom storil.

Potem zapustite ta prostor!

Prav rad.

Se jezika, pobalin.

Ven z njimi!

Ne maramo nekulturnih tipov!

Prasica špeglarska! (Vržejo ga ven.)

Takih se moramo znebiti, da ne bojo kalili miru.

Tako je.

Zivela Slovenija!

Kaj pa vi zdaj...?

Poezija vodi pozitivno evidenco o emigraciji.

Slovenije ni.

Se ena podgana.

Antipesniki!

Ta jo bo pa skupil.

Ustrojimo mu kozol! (Pretepejo ga, potem ga vržejo ven.)

Se kdo?

Vse huligane bomo, zk... (Pokaže z roko.)

Zivelo ljudstvo!

Poezijo v srečnejšo bodočnost!

Kolegi, vrnimo se za trenutek k poeziji. Izvrstno.

Poezija je poezija.

Positive vrednote so pozitivne.

Negative so pa negativne. Kje je kakšen...? Tukaj.

In tu kaj.

Kaj bi rada, mladeniča?

Nič ne bi rada.

Samo hecala sva se.

Nevarni heci, ane?

Ta dva sta tudi od tistih.

Pa ja.

Saj se vam ne mudi, kaj? Nekaj bi namreč rada povedala.

Svinje.

Bleferji poscani.

Vi bi za pozitivne vrednote posilili še lastno ženo, če bi vas ljudstvo plačalo.

Zaprli!

Ne pustimo ju živa od tod!

Linčajmo ju!

Zivela kultura!

Na kol z njima!

Umetniško jima prežemo grlo.

Naj žive Slovenci!

V imenu poezije! (Zgarbajo ju, potem pa ju vržejo ven.)

No, tadva se pa ne bosta vrnila.

Pesnik naj vzbuja vero v pozitivne vrednote poezije.

Poezija brez čistk je slepa, čistke brez poezije pa dolgočasne.

Lepo povedano.

Tako lepo, da bi te najraje počistil od tod.

Eden spet steguje gobec.

Zadeni ga.

Vse bomo pobili, vse.

Ne boste nas, ne. (Preostali se začnejo petati.)

Za srečnejšo prihodnost poezije, po njih!

V imenu kulture, zmasirajmo jih!

Cast jim je treba vrniti, polizancem!

Slovenski pesniki morajo konstruirati narod.

Tako je.

Najboljši pesnik je mrtev pesnik!

Bravo.

Združimo naše sile v boju proti okupatorju.

Dol s tirani!

Zivelo ljudstvo!

Dosti! Končajmo s tem.

S čem?

S čevkanjem. (Zagrabijo za svinčnike in odkorakajo.)

Na delo za vero!

Aleš Kermavner

Omega, foto Zmago Jeraj

BORIS PAŠ: OREJ IN EVRIDIKA

Ko si tipal predse, da bi se spet nekam premaknil, te je stisnilo, kakor bi ti v prsih udarila skupaj dva vala, vsak z ene strani srca in te v isti sapi razprilo, kakor bi padla nazaj, bila tvoje razpolo; potem si v telesu začutil, da nista dva, ampak da je en sam toplotni val, ki se ti je zaletel v glavo in stopala, te nappel in spustil, ko je odhajal, vračajoč se v svoj izvir; toda že si začutil vroče narasčanje, kako znova drvi vate in spreletelo te je po površini, da vsebuje ta praviljica iz tvoje otroštva vse, kar si doslej govoril.

Bila je Orfejeva pesem, nema, davna, pozabljena, ki se je neslišna oglasila iz bujke starih Helenov in je nezadržno kot vrtnec potegnila vase — glas nad temnem morjem, ki se spokočno zrcali v nebu, ko se je hip pred tem se podinjano od nezane muke spenjalo in hrumelo čez pečine; glas med samotnimi čpravami, ki so nehale šuštet, v večerni pokrajini, ki v zamaknjenju raste; glas, ki je raztreščil železni glas v tvojih prsih v tisoč lesketajočih se drobcev, mokrih v sončni svinjini neba, zelenju trat, rjavini vej; o, Orfej! tvoj glas je šel skozi tvoje, našo vsakdanjo muko od rojstva, da ne znamo ne govoriti ne molčati — od kod ti?

Moral je te stiskati ta naša muka kakor zemlja do glave zakopaneja obsojenca; moral si zaslužiti, da tak, slep z usti tipaš okoli sebe (ko si se pred tem več kot dve desetletji prebijal k razpokni na površini) in se zato dotikals tudi leta in leta enega in istega kamna, preden si ustvaris vsaj približno sliko o njem, ki jo potem z jezikom prenašaš na zemljo, ker bi bil sicer ves tvoj trud zaman, ko vendar pozabljaš; moral si biti hudob nezadovoljen s sabo in svojim delom, zakaj silno te je moralo raznemati, kadar si v primerjanju svoje risbe odkril kakšno podobnost s kamnom, bilko ali naravno, ki si jih pravkar prerisaval, ki pa jih nikoli nisi mogel dočela občeti s svojjo ploščato pametjo, ker so se ti zmeraj izmikali v neko tebi nedostopno razsežnost; toda to ti nikoli ni moglo do kraja vzeti poguma, zakaj vsako odkritje te je zaradi slasti, ki ti jih je prinašalo, ki pa jim nikoli nisi mogel najti pravega vzroka, pogrnalo novim odkritjem naproti, katera so ti v razburjenjem zmeraj na novo budila v zakopanah prsih onemoglo kopnenje; tako si moral zmeraj spet izkušati, kako je tvoj govor ubogo jecljanje in stokanje, nesposobno izraziti, kar čutiš v telesu, utesenjen od vseh strani; da si zgolj utvarjaš, kako se giblješ, ker v resnici nikoli ne prideš niti do svojega najbližjega, ki prav tako ne more do tebe; moralo te je obsediti, da si z vsemi močmi svaal okoli sebe, skušajoč si na ta način vsaj malo razširiti domačo sbranjo, da bi v nji prosteje zadihal — zakaj zrak zunaj te je opijanjal in ti ni dal, da bi kakor toliko drugih, ki še jim je posrečilo zlestit na površje, brž ko bi zagledal dan, planil z obrvcom v blato in začel grabiti okrog sebe vse, kar bi le dosegel z usti, prilegaljo čednje se v gotovico priseseano črilo in se tako čednje bolj rejen z lastno maščobo betonirati v zemljo, iz katere si in v kateri si in od katere živiš in ki je imaš polna ušesa in ti zleplja veke in jo imaš na ustih in s katero sta ti zatrpani nosnici, da ne okusiš ničesar razen nje, da si mutast, gluhi in slepi in neodbitljivo in razen nje ničesar ne vohaš;

toda za gotovo si njo senci, ki so jo vrgli, opaziti tudi drugo so rasti; mogel si jim slediti, kako vzsednehično besnostjo poganjali krišani, da bi ne odnehali, ugriznili v ramo, čenje pogledala na svetlo; kako so se odnemajo da bi se, kot vsi hranili s travo in v zemljo okrog sebe, samo še z zeta svojega telesa; kako so tako vse bolj sta bledi zmeraj napleje in nezaustavljivo zerkali k soncu, od okolice, ki so jo temno so ji kazali pot, vse bolj osoroženi, da si niso osvobodili rok; ni ti moglo uiti, in jih je tedaj ta izkušnja skoraj brez izjave premotila, da so se zadovoljili in se na krajem, ki je prišel pod nje, zgrnili in videti si moral, kako so bili kaznovani svojo omejenost, v kateri so mislili, da jih niti kvišku samo nagon zemlje, s katero se zdaj, ko so si do nje priborili prost dan nenasito trpali usita in na debelo mazali hrana in trupla, kakor bi hoteli nadoknaditi eno — kajti slednjijo so si vendar morznati, česar pa njihove k zemlji sklonjenega nikakor niso mogle razumeti, da jim nemože zadostiti si, in so zato, nezavedno in v strasti od sonca, začeli, tokrat že ne nemožni, da bi sami prenašali bolečine, vsaj druge po obrazih do kože in si s se izati njihovo kri — v novem pozabljenju spet niso bili v svesti, kako si s tem samojjo topi glas v prsih, dokler ni iz njihkih, da so podivjali in v škrlatnem somnolov začeli daviti — kaimoi potomci; tokrat vsega pretresla tolika zaslepljenost je popustil stisk, ki te je hromil do ravnisi takrat začutili, da je glas v ljudeh bližine v zemlji silnejši od njih, ker je izim je torej zato tako šibek v njih; nisi namirade klic na bližnjih mrtvih, kako sklene kvišku; prisluhnil enolénemu, nememu žužnanju iz glob in zaslužil, kako la zemljska krogla, v notranjosti nešteta preretana, razdraženo vrtil v prostanstvo osa, prenabila z jajčeci ki jih ne moreš izčeti, da ji odmirajo v trebuhu; se ni spnilo v tebi, izzvano od krvavega srezi — brezumno, kakor da bi ti čez glavo povlačili in bi te v sredi razprlo? V tem nasčepem se niču, nisi uril ljudi, teh razumnih kasknih neslutnosti so sposobna, samo ti bila umljena?

O, Levijevi sine ki ste z mečem sekali svoje brate za večletje, Mojzes je vedel, zakaj vas je postaral nemške.

Toda moral si v njo tudi podivju kate-rega onih redkih, im osvoboditev rok ni pomenila dokaza, običajno doseglji vse (in bi obžalovali le, danjo daljših rok), ampak so videli v tem so upden znak — ker se niso kopalji iz svobozem z nemirno podhrlevojočimi nosnici, nareč s slepim, dvignjenim obrazom te mučijo, za katero so se obračali na njeno s prav tako muko in zvestobo kakor misle z soncem, medtem pa brezumno vniči nji in se počasi osvobodil, da je nase sene postajala zmeraj svetlejša, kot je priučila zmeraj gostejša tema njihotna, ki so se zlitale — dokler niso izoblekale nase naprej ene noge in brž za njo potekla v drupe, da so se slednjijo z vso senco v sram živčeno težki, napotili k soncu; ob tukanju surovih teles

ni zapela samo zemlja, ko so vse bolj zanečevala jarko luč, da bi se v blagodnejem žvemu siju, ki je zmeraj čistejši prihajal od njihovih sežigajočih se jeder, odprle svetlobe nevaleje človeške oči, ampak so tudi tebi začele drhteti veke, da si skozi blatno mrevo v prebitkih zagledal škrlatno somračno predstavo sveta; valovito polje v brezkraj; samo blato v ke-pah kakor sveži grobki, nad katerimi se tu pa tam pod krvavo mratnim, nizkim svodom premikajo sence nevidnih vej; vendar vse neprestano sika in stoka, da je bolj podobno težkemu morju, čez katerega se podi nekakšen trd, rasklav veter; zakaj ti holmci kimaajo — valujejo; podobni muham na marmeladi migljejo s sivimi jeziki, ali pa se, nagnjeni na stran, mučijo s pisanjem; nad tem blatnim, obračajočim se, ponekod poležanim, ali v žrehtu otrdelim glavnatim zeljem od ramen, prsi in slednjijo do pasa vzdigla se telesa, grobe, sive dunke — nekateri z osvobojenimi rokami, ki jih drže bodisi pri sebi, bodisi v varni višini iztegnjene nad svojo posestjo; z njimi tolčejo in davijo, trapijajo in bošajo; na obzorju ogromen poseven steber, ki se počasi pogreza, ker ga kot se da stutiti po velikanskem kraterju v ospredju, nemočnega zmagujejo mrtva ljudstva iz globin, ki ga, medtem ko plezajo po njem navgor, potiskajo vse niže — na njegovi poti skozi zemljo — do najhujše vročine, do dna, od katerega vse beži, in se naprej v sonce; k njemu iztegujejo svoje rogovile, presenljivo simetrično razporejena, kot da tvorijo od izhoda do zahoda tempelj — drevesa, od katerih odpada vse; kamor se ozreš, povsod poganja zemlja, tu pa, kjer je bil njen impulz tako silen, da je izbruhnila se znenada zasvetlika bel stržen —

Orfej! — kaj se je zgodilo s tabo? — Kakor da bi se ti udrl pod nogami in bi začel padati in bi ti odneslo vrhnji del glave in bi se začel izesati; te ni zdaj, kakor da bi te še ne bilo dovolj groza, spreletelo, da vsebuje ta bel privid iz tvojeja otroštva vse, za čemer si doslej na slepo tipal? Orfej! — ti trdo zno, zlezel si kvišku in izkočil iz stroka! Silna roka te je pogrnala s stiskom čez prsi, da ti je vroče in zasopel komaj dihaš, in ti v srcu zdrobila muta-sti glas, ki te je silil v eno tuliti z njim, da ti vro na usta pesmi. Ti je segla Evidikina dlan na dno in dvignila potopljeno besedo? Kako je zmogla ona, česar ni zmogel nihče, še ti sam ne? Orfej, ti zemlja, tedaj je iz tebe, tvoja zemlja — tvoja nedotaknjenost, tvoj sveži dih, tvoja zadnja krutost in balnost, ki ti ubijeta, ko ju spoznaš, tvoj nič, ki se upira vsakemu nadaljevanju, tvoj rojstvo in tvoja smrt, ki ju ne dosežeš — tvoj začetek. Orfej, ti si se zaljublil v dan. Slepi si bil in si spregledal — svet, ki je ležal potopljen in si ga komaj slutil, je naenkrat vstal v nesluteni razsežnosti: v barvah, vonjih, dotikih, glasovih — O, človeštvo! — kdaj bodo varisane vse karte, ki jih rišeš? In če bi bile kdaj — kar Orfej vidi, da je nemože ob neizmernosti, ki jo gleda — bi ti mogla pretena podoba odpreti oči in bi se tako ozdravilo? O kolika je tvoja vera, koliko večja od Orfejeve! Kar je on iskal desetletja, se je zgodilo v hipu, česar ti je tisočletja ne najdeš, se dogaja vsak dan. Zato se bojiš za Orfeja, ne zanj — zakaj on veruje v beli privid Evidike in ne ve, da je že umrla.

SMOLETOV VESELI INTELEKTUALEC

Če se sprašujemo po najnovejši uprizoritvi Studentskega aktualnega gledališča (SAG), na vsa vprašanja bržkone ne bomo dobili odgovorov. Seveda pa tudi struktura dela ni takšna, da bi dopuščala nenehno vpraševanje — zaustavimo se in naprej ni več mogoče. Čeprav ostanje vprašanja brez odgovorov.

Veseloigra v temnem je zgleden tekst, to je zunaj dvoma, zgleden z ozirom na tradicijo uprizoritev v Drami, zgleden z vidika oblikovanja besede, zgleden v novoti, saj se prvi in z največjo mero zagona loteva problemov, ki so v naši »stvarnosti« največkrat zatrti ali nedotakljivi. Kateri so problemi, ki se jih loteva Dominik Smole v svoji drami? Ali je to problem tuštva v Camusovem pomenu? Ali je to pohujšanje? Na prvo vprašanje bomo dobili skorajda pritrden odgovor v Tujčevem obnašanju pri avtomatu in kolektarju, ko doživlja ob dotiku z neznanimi predmeti neke vrste trenenje. Seveda to ni Camus in tudi imperativi, ki Tujca ženejo v to spoznavanje ter v zadnji konsekvenci v konformistično soglasje, so zunanji tradicionalnega umevanja eksistencializma. Drugo vprašanje je bližje prvemu delu (prvemu »dejanju« v uprizoritvi) »veseloligra«, kjer se lokal in njegovi domačini kažejo kot Sentflorjanci, omejeni v hotejuju po čemerkoli novem in neurjenem in posebnem. Seveda je prvo in drugo vprašanje nedopustna redukcija, ki da se morebiti izkaže kot neslučajna ali celo odločna.

Kajti bržkone se režiser (Dušan Jovanović) in dramaturg (Andrej Inkret) nista brez vzroka odločila za odmor, ki ga avtor ni predvidel. Prvi del namreč v resnici rušuje naše praktične stiske, je nangažirana, medtem ko je drugi eksistencialneje ubran in poskuša prebiti dilemo o angažmanju ali nengažmanju. Prva polovica je tekst, v katerem brez težave najdemo sebe, svojo politično atmosfero, medtem ko druga osmišlja problematičnost Tujčeve prisotnosti z nekega širšega vidika. Seveda Smoletova veseloigra na noben način ne more biti eksistencialna drama pač pa s svojo strukturo jasno dokazuje nezadostnost tradicionalne navezanosti na angažirajočo dramatiko, hkrati pa stopa tudi korak naprej od Božičeve dramatike, ki se ji zdi na prvi pogled nekoliko podobna, vendar je od nje na nek način usodnejša in polnejša. Zdi se, da se Smoletova veseloigra nahaja na tisti točki, s katere je edino možen prestop ven, izven dileme o angažmanju ali destruktivni, izven sveta dvojic in polov. Čeprav se vztraja v takšnem svetu in še poskuša najti razlog, da se je zanj vredno teptati, se posebno z drugim delom poskuša takšni dilematičnosti ogniti, oziroma jo spoznava kot pomanjkljivo.

Kakšna je tedaj razlika med prvim delom teksta in njegovo drugo spopolnitvijo? V prvem delu se pojavljajo Tujec kot nosilec nečesa nenavadnega, s svojim predmetom »ki ni kovčeka« vzbuja negotovanje, kaže se kot tujec, ki se je zadril v tkivo samozadostne lene živali, ki hoče v tej svoji poti vztrajati in pozabiti nanj. Ljudje, ki jih razgiba Tujčeva prisotnost, so zanikrni prebivalci nekega sistema, ki si je svojo urejnost in sistematičnost priboril v mletih, desetletjih in stoletjih; trdega boja »brez prestopa pod strelom« in hoče zdaj sadove te svoje borbe v miru uživati naslednja leta, desetletja in še stoletja. To je družba, ki hoče naenkrat nehati z zgodovino, se prepeljati po trebuhu in imeti mir. Pa pride Tujec in hoče vse to »raz-

nesti«, »okrastiti jih hoče. In ti ljudje Tujca, vsa posebnega in novega, vznemirljivega in sprašujočega — izzenejo.

In potem se dejanje obrne v drugo smer: Tujec je izgnan, vse se zaenkrat zdi v skladju. Inspektorica spet ima svojega inspektorja, inspektor ima svojega mučka, ljudje svoje vrbabče, svoj tih kraj, svoje smešne morlice in svoje smešne policaje. In potem izgine muček. To je prevratna točka. Ljudje paranočno zbežijo iska; mučka. Vrne se Tujec, tokrat ne kot nosilec prevrata, temveč kot pol vesel, pol žalosten fant, ki se pogovarja s predmeti in jih prepoznavna. Tudi svoj predmet, ki ni kovček, bi si pustil vzeti v tem trenutku. Za razmetani svet ga skrivnostno mami nase, najde se v njem, se pogledrmeti, se sprizajni in zenaci, skratka preneha biti nevarnost, neha ogrožati »red in dnevni red« in se da na koncu tudi po-teptati in izmčiti. Prej resna figura »humanističnega intelektualca«, kot pravi avtor, postane smešna in navna lutka, takšna, ko so vsi. Ker je takšen, Tujec preneha igrati svojo vlogo, ljudje ga mimogrede pobijejo in je to v skladu z njihovim mirnim tokom življenja. Zdj njegova smrt ni več problem, kot bi to bila v začetku, dokler Tujec še grozi s predmetom, »ki ni kovčeka«. Zdj je ta humanistični intelektualec res pomirjujoča, otroška, navna in vesela figura, ki nima na sebi nič napadalnega in tuj-skega.

Propad Tujca in intelektualca kot tvorca nečesa novega je povezan z zgodovinskostjo mišljenja. Tujec pravi, da se nejasno spominja, kako svo mater in očetje marsikaj še živi ljudjes. In ostali pravijo, da je že od nekdaj tako, kot je, da ni bilo ne mater ne očetov, skratka nočejo zgodovine. Spopad se konča v korist močnejšega, »intelektualca«, ta veseli »intelektualca«, ki ves zavzet gleda zlato pudrino, pa propade, ker ni več to, kar je, namreč resnični intelektualec. Intelektualec, ki participira na zgodovinskosti mišljenja, se ne more enačiti z ostalimi, ko pa se v njem zgodi, da pozabi na »očeta in mater, ki bi bila lahko živa človeka«, ni več intelektualec, pač pa postane veseljak, navnež. In če se zenaci z ostalimi, se izniči.

Kaj potemtakem siedi iz Tujčevih sklepnih besed »Lahko se siliti in siliti. Nisi bil tujec? Da je nemože ostati tujec, da je nemože ostati zgodovinski misleči intelektualec? Da se je treba potopiti v brezno vsakdanjosti, reda in dnevnega reda, tihote in pitčjeja živkanja, nevzmemirljivosti in mirovanja? Da je intelektualca pozicija neprestano izničevanje sebe kot intelektualca?

Predstava je potekala v ritmu tistega nemira in iskanja, ki ga zahteva tekst sam. Režiser je spretno razpostavil igrance, ki so kljub mirujočim položajem učinkovito dinamično. Scena je z okusom rešila problem neprimerne prostora (mala dvorana v Kazini). Igralci (Sandi Pavlin, Sonja Blaževa, Silvo Brgež, Radko Polič, Majda Grbacova, Boris Juh, Majda Korkhova, Brane Ivanc, Boris Cavazza, Tone Gogala, Jože Mraz, Ludvik Poljanar in Franc Ursič) so živel Smoletov svet na način, ki je gledalce obvezoval k soživetju, če pa se to ni zgodilo, brez misli niso odšli iz dvorane. Imena, ki so največ pripomogla: Dušan Jovanović (režiser), Boris Juh (Tujec), Sandi Pavlin (Duhovnik).

D. R.

NOVA PREDSTAVA STUDENTSKEGA AKTUALNEGA GLEDALIŠČA. — V soboto, 2. aprila ob 20.30 je bila v mali dvorani Kazine, Trg revolucije št 1, obnovljena predstava TIGRA Murraya Shigalova v novi postavitvi. Predstavo je režiral Dušan Jovanović, igrata pa Lenča Ferencakova in Kristijan Muck. Tiger bo v letošnji sezoni tretja premiera Studentskega aktualnega gledališča.

ALEŠU KERMAVNERJU

Vstopil si, iskal z očmi po prostoru, nato sva si segla v roko. Ko si zadnjikrat vstopil, si imel aktovko pod pazduho, klo-buk, odločen stisk roke. Dal si rokopolis, se zadržal še besedo, dve, nato si odšel, kot da si zagotovo nekam namenjen. Tvoj rokopolis izhaja, ko si že odšel. Ne ujema se s tistim, kar smo skupaj snovali, ne ujema se s pričakovanjem, da se na istem mestu še mnogokrat pojavi tvoje ime. Ko si odšel; čutili, kot da nimam pravice ostati, saj sva skupaj, z roko v roki dejala, da pojdeva skupaj — v življenje. Na istem mestu, ki je bilo namenjeno tvojemu pisanju, je zavezala praznina in v srečih, v tistih predelih srca, ki so bili namenjeni tebi, se oglašča prazno. Zares in neizbrsno si nam bil zakovan v srca. Ko si umrl, ostajamo revnejši. In s takšnimi dejanji se sami bližamo točki, kjer ni nobenega prijatelja, nobene oporne točke, nobenega upanja.

james wright

Sporočilo, skrito v prazni vinski steklenici,
ki sem jo neke noči ob nespodobni uri zalučal
v Javorov kanal

Zenske plešejo krog ognja
Ob ribniku kreozota in odpadne vode iz reke
V vlažni megli Ohia.
Mrtve so.
Sam sem tu.
In segam po luni, ki binglja
Hladna na črni trti.
Neumite sence
Plavžev v Moundsvilleu, Zahodna Virginija,
Se plazijo čez jame rudnikov
Da bi zmaknile grozde
Na nebu.
Noben drug ne ve, da sem tu.
Prav.
Pridi, pridi, umiram.
Postajam star.
Sova vzletava.
S prečnega količka
Na seneni kopici.

dve z „mačkom“

Stevilka ena

Sedim na postelji.
Onkraj progastih drevov mojega okna
So ogoleli vrtovi.
Akacije in topoli se spreminjajo v neporočene ženske
Ki razvrščajo ploščice iz antracita
Med železniške pragove:
Rusobrada zima potrnosti
Je še nekje živa, star mož
Ki prešteva svojo zbirko zamaškov
V bajti iz katranskega papirja pod mrzlimi drevesi
Mojega groba.

Se zmerom se počutim pol pijanega,
In vse te stare žene onkraj mojega okna
Se grbijo proti pokopališču.

Pijan, momljajoči Madžar
Se opoteka k meni,
In njegov velik, bedast obraz se zapiči
V peč.
Dve uri sem sanjal
O zelenih metuljih, ki iščejo diamante
V premogovih plasteh;
Pa otrocih, ki lovijo en drugega v igri
Po gomilah svežih grobov.
Toda sonce se je z morja vrnilo domov pijano,
In vrabec zunaj
Prepeva o premogovi družbi Hanna in o mrtvem mesecu.
Vlakenca hladne svetlobe iz žarnic trepetljajo
Ob glasbi ko rahločutne ptice.
Ah, ugasite luč.

Stevilka dve

poskušam se zbuditi in še enkrat pozdraviti svet

V borovcu,
Nekaj metrov proč od moje okenske police,
Čudovita šoja skaklja gor in dol, gor in dol
Po veji.
Smehljam se, ko vidim, kako se prepušča
Popolni radosti, kajti ona ve tako dobro kot jaz,
Da se veja ne bo zlomila.

postaje na potovanju na zahod

1
Prišel sem v Ohio.
Se zmerom sanjam o domu.
Blizu Mansfielda, veliki konji vstopajo jeseni v temne skednje,
Koder so lahko leni, koder lahko žvekajo majhna jabolka,
Ali pa dolgo spijo.
Toda zdaj ponoči, ne morem najti očeta, ki se potika
Nekje med brazdami: Tako daleč proč,
1500 milj ali nekaj takega proč, pa vseeno
komaj lahko spim.
Star mož v modrih cunjah šepa k moji postelji,
Vodeč slepega konja
Miline.
Leta 1932 mi je, zapacan od stroja, pel
Uspavanko o gosji pastirici.
Zunaj hiše so čakali kupi žlindre.

2
V Zahodni Minnesoti sem pravkar
spet spal.
V sanjah sem se nagnil nad ogenj.
Edina človeška bitja med menoj in Tihim oceanom
So bili stari Indijanci, ki so me hoteli ubiti.
Čepijo in strmijo ure in ure v majhne ognje
Daleč tam v gorah.
Rezila njihovih sekiric so nesnažna od masti
Ogromnih, tihih bivolov.

3
Zora je.
Drgečem.
Celo pod debelo pernico.
Zavlekel sem se vanjo sinoči, pijan,
In pustil pečico na olje hladno.
Zdaj že ves čas poslušam piš vetra.
Snežak tuli naokrog, zunaj v zapuščenih preriji.
Sliši se ko glasovi piščancev in kockarjev,
Ki ropočejo skoz puste bučnice 19. stoletja
v Nevadi.

Prevedel Filip Robar

KRIŽANKA IN OSTALI

Saj imate vendar otroka, se je upri njemu vabilu. S to rečjo je skušal kar se da na kratko opraviti. Skratka nobene sitnosti, rajši nekoliko zamere. Da misli povsem resno, se je najodločneje izkazalo v tem, kako se je potuljeno umaknil. Vendar, žal, ni bil zadosti moža. Sploh pa na to zdaj ni mislil, oziroma, nekoliko bolj je mislil na nasprotno. Ena sama beseda je bila zadosti in že se je sprožil mehanizem, kateremu se ni mogel upreti. Vzela je otroka v naročje, on pa naj bi zdaj dopolnjeval ta kup site nesreče. Začel se je utrudljiv pingpong o tem in onem. Vendar je bilo nekaj drugega, kar je dozdevno obranilo njegovo osebno varnost. Sam ni prav vedel, kaj. Nekaj je pač bilo, kar mu je vrnilo zaupanje vase, mogoče celo ona sama, ne vem. Tako je potem vzel časopis in pričel listati po njem. Ljubezem Elli Donovan za pet novih dinarjev. Navsezadnje se je že kar udobno počutil. Nekam dolgo je celo ogledoval podobo strip-tease. Gledal jo je preko mere spodobnosti, dalj kakor v Strašna noč v loputi črnega zmaja, dalj kakor v Kaj me brigajo Nemci in dalj kakor v Ali ste si izbrali pravo ženo. Tako se je nameraval maščevati. Toda ne! Njeno slačnje ni nikogar ponižalo, nasprotno. Bil je vse bolj krotek, vse bolj udomačen. Skratka, nasedel je. Na nek način se je ujel. Vedel je, kako bo zdaj zanesljivo, karkoli stori, vse obrnjeno proti njemu, in mora torej zaradi tega biti čim manj aktiven. Kajti ona preži nanj kakor velika pogoltna mačka in čaka na sleherni njegov premik, da bi se lahko tudi sama ganila s svojim velikim strah vzbujajočim telesom in šavnjila po njegovi nerodni kretnji. Moral se bo potuhiniti v odsotnosti, v nekakšno zagrizeno resnost. Predse bo strmel kakor kip ilegalca. Tako se bo morala prebijati skozi dvojni oklep. Predvsem pa ne bo našla njegovih oči te njegove — zdelo se mi je — najbolj ranljive točke. Tako je nekaj časa tudi bilo. Popustila je. Vedela je, kako mu mora pustiti nekaj njegovega napuha, saj dolgo ne bo mogel zdržati. Kmalu ga bo minilo. Brez dvoma je velik slabič. Njegova uporabnost ne more biti kaj prida, komaj da je je kaj! Pravzaprav, kaj pa je sploh. Samo zgane naj se, pa bo po njem.

Navsezadnje pa je bil tu še čas, ki se je počasi gnetel po cesti, ki je bežala pod njima; čas, ki je neprestano zavzemal nove in nove oblike; čas, ki se je prelival iz ulice v ulico; čas, kakor so ga navsezadnje uredili ljudje. Bil je čas, ko je končno vendarle lahko računala tudi še na svojo besedo. Lahko jo je izrekla na povsem običajen, nevsiljiv način. Podtaknila mu jo je in je padel. Zvalil se je iz svoje negibnosti, potem se je v zadregi razlezel po časopisu. Ljubim te, Marija, moj črni konj, brez besed. Berta Ambrož, Santo Domingo, Fantastični rekordi. Prosilil ste za hrbet Ellen Bahl, če ne več. Testenine Pekatete Pojem Kvalitete. Nato pogleda, če je v spisku nagrajencev tovarne higienskih vložkov za čevlje in se loti križanke. Počasi lušči besedo za besedo in že mu ona priskoči na pomoč in že je po njem. Zvok. Ana, sir bar. Hudodelec, Ontario, emajl. Kakšna beseda še nerojena, zija s svojo praznino vanj, pogoltno kocko neke črke. Stirinajst vodoravno, osemnajst vodo-

ravno. Džordž Sand, reče ona. Džordž Sand, vendar. Vem, ona vse ve. Vse križarke so v njenih rokah. Zato zdaj meče mreže, zdaj vrže vabo. Po naključju sta se zadela z nogami. Njega je kar zmrazilo. Umaknil je nogo. Naivno je pričakoval, da jo bo tudi ona umaknila, zato se je nič hudega sluteč vrnil. Ona ga je čakala. Ona pa ga je čakala, ni hotela opustiti priborjenega prostora. Zadel je ob njo. Zavedal se je, kako je pri tem premalo naključja. Ne more se sprenevedati in se še enkrat umakniti. Rekla je, prišitek. Rekla je, Saar, on pa se je zapletal v mrežo njenih tipalk. Rekla je, utva. Rekla je, ost. Rekla je, potrošnja. Rekla je, kaviar. Potem je bila ta stvar rešena. Nobene utrdbe več, nobenih sandal.

Zasedla sta svojo mizico. Morala sta se pogovoriti. Po tolikšnem času. Po tolikšnem času, kar se nista videla. Kako živiš, kaj počneš. Tako vprašujejo tisti, ki že vnaprej vejo, kako se bojo potem lahko sami hvalili, ko dobijo odgovor. Tvoje govorjenje jim sploh ni mar. Vseeno je, kaj porečeš. Vprašala je po tistem, kar hoče sama povedati in govorila bo in govorila. In naj že enkrat prične, enkrat naj že prične, jaz nimam kaj. In kaj je pravzaprav s tem, kdo je temu kriv. Zakaj ne bi mogel tudi jaz povedati tega in onega. Zakaj se ne bi mogel tudi jaz postavljati s tem in z onim. Drugim to gre, samo meni ne. Drugim gre bolje z veliko manj truda, gre jim skoraj igranje. Zadovoljni so in siti. Jaz pa se ženem in ženem pa nikamor. Tako je, kakor pač je. Igra je dobljena ali pač zgubljena. Nobene vneme ni več, nobenega pritiska. Prišel je trenutek domačnosti. Prišli so spomini, tisti dosti zgodnji, tisti prijetni. Ne zamerim ti sivega lasu, ne zamerim slabu prikrita leta: vsega sem sam kriv in navsezadnje je to še tvoja sreča, kakšna bi bila sicer. Ne, z mano ni sreče. Bil si premalo odločen, je rekla. Nisem mislil, da bi moral biti nasilen. Vpraševal sem se po tem, ampak zares nisem mislil, da bi moral biti nasilen. Imela je zaprte oči. Mislil sem, da bo jezna, če jo bom v spanju motil. Potem se je zbudila, ko sem vendar že opustil, ko sem jo že nehal slačiti. Rekel sem, ali si spala. Bil si premalo odločen. A veš, to je tvoja največja napaka. Samo to napako imaš, je rekla s pogledom, ki še vedno vzpodbuja.

Se zmeraj. Zakaj še zmeraj. In potlej še kar naprej, zakaj še zmeraj. Kako je to mogoče. Morala bi že zdavnaj pozabiti. To ni za drugega, kakor za pozabiti. Izvlekel je roko in položil na mizo pest kovancev. Kaj imaš to, je rekla, pokaži, kaj imaš to. Bilo je šest krajcarjev iz leta 1800, en krajcar iz 1816, eden pa je nosil letnico 1770. Kaj pa imaš to, je rekla. O joj, glej no, glej. Ampak zdaj je bilo že vse prepozno. Pravzaprav je že zdavnaj dvignil roke. Veš kaj. Ti bi se čisto lahko obesil. Ne vem, zakaj se človek obesi, ampak ti bi se čisto lahko. Ogledovala je novce, potem pa je na lepem zinila: danes se je spet eden obesil. Povedala je neko ime in priimek, nisem ga poznal. Ne vem še, zakaj se je, je rekla. Lahko bi omenila karkoli drugega. Nič mu ni bilo mar, ali pa je samo mislil, kako mu ni. Čepel je poleg nje kakor polit pes.

Franci Zagoričnik

TEKMOVANJE ALLIANCE FRANÇAISE

V nedeljo, 27. marca je bilo na II. gimnaziji v Ljubljani tekmovanje slovenskih dijakov za nagrado Alliance française. Uradni naslov tekmovanja je: »Concours européen de langue française 1966«. Dijaki iz vseh slovenskih gimnazij, ki se učijo francoščine, so prišli pisat nalogo z naslovom »La France et les Français dans mon esprit« (Francija in Francozi v mojem duhu), na isto temo pa so pisali še v vseh ostalih republiških centrih, v okviru istega tekmovanja pa učenci francoščine vseh evropskih držav.

Tekmovanje je pri nas organiziralo društvo za kulturno sodelovanje med Jugoslavijo in Francijo, v imenu katerega je tekmujoče pozdravil predsednik društva dr. Marincič. Svoje »francosko izobražene« predstavnike so poslale naslednje gimnazije (na vseh je francoščina drugi tuji jezik): Brežice, Celje, Kočevje, Koper, Kranj, I. gimnazija v Ljubljani, II. gimnazija v Ljubljani, gimnazije Poljane in gimnazija Sentvid iz Ljubljane, iz Maribora I. in II. gimnazija, Nova Gorica, Novo mesto, Postojna, Ptuj, Trbovlje.

Za Jugoslavijo so določene štiri I. nagrade (10-dnevno bivanje v Parizu) in štiri tolažilne nagrade (knjižne), od katerih je v prejšnjih letih Slovenija stalno pobrala eno ali dve. Pozdravljamo plemenito tekmovanje in njegov koristen namen — spoznavanje tujega jezika in kulture.

AFORIZMI

Bil je tak karierist, da bi zaradi karierezma žrtvoval kariero.

Bog je najprej sebi brado ustvaril, toda šele nazadnje jo bo sebi odstranil.

Če bi ne imeli Bulatovića in Mrožbi bili Slovenci brez slovenske satire.

Iz naroda hlapcev smo postali narod natakarjev.

Ni vsak norec, kdor se norčuje.

Človek lahko tudi misli frazersko.

Od vseh novosti ljudje najlaže in najhitreje sprejemajo nove praznike.

Vsi smo pred zakonom enaki, za zakonom pa ne.

Uvožena revolucija je manj nevarna kot domača.

Pamflet je satira, ki je oblast ne prenese.

Ljubi svojega bližnjega bolj kot svojega psa ali kot svoj avtomobil.

Sodobne ženske bi bile zelo zadovoljne, če bi namesto otrok rodile avtomobile.

Peter Baloh

ZA VSAKO NOVO GENERACIJO NOV ŠOLSKI SISTEM!

Nenadoma, nekega jutra, je Jaka Kostrun začutil v sebi nekakšne premike; nekaj živega je bilo v njem, nekaj kakor hotenje, kakor sla po tem, da uspe, da se uveljavi. Skoraj boleče je začutil svoje neizkoriščene sposobnosti in z vrtoglavo naglico so mu pred očmi zaplesale podobe, dolg svetleč, temnordeč Opel Rekord, cela vrsta ljudi, ki mu navdušeno ploskajo, majhna punčka v belem z rožicami, neka že skoraj slepa starka s solzami v očeh, mikrofoni...

Da, uspeli je treba. Jaka je neomejeno zaupal v svoje sposobnosti, zato je vedel, da mora uspeli tam, kjer je problem največji — v največjem boju rastejo heroji! Dvignil je slušalko in zavrtel 98.

»Naš najtežji problem?« se je začudil ljubeč glas na drugi strani. »Ja, ne vem. Mogoče trgovina — zamaškov spet ni dobiti. Solata je po 900. Ali pa nogomet. Ali pa slovenščina. To pa res ne vem, kaj bi bil naš največji problem.«

»Ne ve,« je bil razočaran Jaka. »Ne ve, ne ve, ne ve,« mu je kljuvalo v sencih. Nenadoma se je lopnil po glavi, ki je že dobivala svetniški nadah: »Zakaj ne ve? Ha, zakaj ne ve? SOLA! Seveda, šolstvo! Ta problem se kaže v vsaki najmanjši pori našega družbenega življenja — to je naš temeljni problem!«

In že je bil na univerzi: »Aha, aha,« si je hitel zapisovati. »Premalo študentskih domov, premajhne štipendije, 60 odstotkov osipa, neorg... Kaj — 60 odstotkov osipa, v Ameriki pa 12, v Rusiji pa 8 — pa ne bomo rekli, da je nekakšen kapitalizem boljši kot naš socializem, da je bolj sposoben organizirati!« Jaka je postrigel z ušesi (to je znal še iz osnovne šole), toda iz jeze, pomigal z brčicami in postal zaripel v obraz. »60 odstotni osip! In kdo je kriv?!«

»Ja, večina osipa gre na račun premajhne podlage iz srednje šole ali pa zaradi neorientiranosti. Veste, napak se vpišejo, pa prepisujejo...«

Univerzitetnik je še nekaj govoril, za Jaka pa so se že zaloputnila vrata, prehitel je tri trolejbusa in planil v srednje šolstvo. Se ves zadihan in razburjen je bruhal iz sebe:

»Na univerzi pravijo, da ste vi krivi osipa; da mulce premalo navadite, da jim ne vlijete volje do dela, da jih ne orientirate, da so brez idealov in leni in navajeni živeti od špricanja in špekulacij, da ocenjujete pod okriljem VIP-a itd. itd.«

Srednješolnik je najprej poškratel, nato pozelel in skozi tesno stisnjene zobe mu je že ušlo: »Procl...« Toda bil je moč bistrre pameti in se je spomnil, da je vložil prošnjo za asistenta na univerzi, zato je požrl, da mu je Adamovo jabolko zacingljalo kot ob potresu, se nasmehnil in dejal:

»Mi? Ne, ne mi. Kaj pa mi moremo: iz osnovne šole dobimo prave razgrajene, zelene nezgrajene, razrušene osebnosti, ljudi, ki so prepričani, da so učenost požrli z veliko žlico pa o ničemer nimajo pojma. Naša naloga je, da jih najprej vsaj malo spravimo v red, formiramo jih v ljudi — državljanje, govorimo jim o bodočnosti, dokazujemo jim, da je življenje še pred njimi. Priznam, da ne uspemo popolnoma, toda saj ne moremo! Rekel sem vam že, kakšne ljudi dobimo iz osnovne šole, prave...«

Jaka Kostrun ga ni slišal. Zdaj je vedel, kje tiči problem in z vso hitrostjo je tekel, da ga zgrabi, strese ko mačka in razveže ta gordijski voz z mečem sposobnosti in prepričanja. Kakor meteor je planil v osnovno šolstvo ali kot jim navadno rečemo — k vsakdanjcem.

»Vi, vi ste krivi! Tu je jedro problema, tu je koren celotnega šolstva. Niste sposobni, da zgradite močno osebnost v osmih letih, narobe, porušite tisto pozitivno v človeku. Manj inteligentnim odvzamete ves up in voljo, bolj inteligentne navadite na lenobo in špekulacije. Iz vaših vrst prihajajo vsi bodoči frajerji, nemoralneži, huligani. Iz vaših vrst črpa ljudi naše razvežano sedemvrstno srednješolstvo, toda vse te vrste in podvrste se bore z enim samim problemom: s slabo surovino, ki jo proizvajate vi, vsakdanjevci! Kaj mi lahko odgovorite?«

Toda osnovnošolnik se je samo zvito nasmehnil: »Ne ne, tovariš, niste se obrnili na pravi naslov. Ze res, da obstoje tudi pri nas napake, ki mi jih očitete, toda vsi jih posplošujete in pretiravate. Nazadnje pa,

kako ga zvedavo opazuje. Mogoče je pa tu rešitev, je pomislil Jaka med brnenjem in se sklonil.

»No, mali, kako ti je všeč tršica?«

»Kaj me bitga tlšica! Jaz sem v vltcu, bek!«

Tedaj je rahlo počilo, toda počilo je le Jaku v glavi. Nekaj mu je še govorila »tlšica« o študiranih starših in zanemarjanju, toda Jaka je ni slišal. Počasi je odhajal in prisuškoval čudnemu brnenju v svoji glavi, ki ga je včasih prekinil rahel škrt, nato pa se je brnenje nadaljevalo.

Naj zaključim na kratko, kajti konec je žalosten: noben zdravnik mu ni vedel pomoči, zato se je Jaka na brnenje počasi navadil.

Toda šolstvo mu ni dalo miru. Vedel je, da nekaj ni v redu.

kaj mi moremo? Kličemo starše, pa ne pridejo. Včasih kdo zavrti telefon in pove, da nima časa. Polovica otrok je zabitih. Neumnih, vam rečem. Kam bi prišli, če bi vse vrgli. Pa nevzgojenih. Povem vam, tovariš, pravi divjaki. Jih ni za ukrotiti. K nam prihajajo že formirane osebnosti, toda za božjo voljo, kako formirane! Huligani! Da, k nam prihajajo huligani! Kar pogledjte, kaj delajo v otroških vrtcih...«

Vratca za Kostrunom so se zaprla, toda Jaka zdaj ni več tekel. Zdelo se mu je, da mu nekaj brenči v glavi in rahlo slabo mu je bilo. Mar je to konec njegovih sanj? Toda kje je rešitev? Kaj je že rekel osnovnošolnik — otroški vrtci?

Pa je poiskal Jaka Kostrun tršico in jo povprašal. »Toda tovariš, vi naših težav sploh ne poznate. Mi dobimo otroke, ki so zanemarjeni, včasih niti govoriti ne znajo, samo preklinjajo, nevzgojeni, toda trmasti in podivjani. Razvajeni. Ze res, dostikrat ne uspemo, da bi jih povsem spremenili, toda napredek je ogromen.«

Jaka jo je komaj poslušal. Vedno močnejše mu je brnelo v glavi in opazoval je nekega petletnika,

Potem pa nenadoma, nekega jutra — Jaka se je zavedel, kje je napaka: med otroškim vrtcem in obveznim osnovnim šolstvom je vrzel, velika, strašna, nepremostljiva vrzel, ki je kriva vseh pomanjkljivosti našega šolstva.

Zato je hitro predlagal kompetentnim forumom, da naj ustanovijo obvezno predšolsko šolo, ki ji lahko damo ime Dom igre in dela. S tem bo problem rešen v celoti — kjer pa ne bo, bo to samo dokaz, da so prizadeti neinteligentni in kot taki v naši družbi samo balast. Zatorej je z vso vnemo napisal članek in ga objavil v Delu, kjer je dokazoval:

1. da so študentje neinteligentni
2. in 3. isto

To spoznanje je zlasti pomembno zdaj, ko ponovno razmišljamo o štipendijah in reformi.

In glej čudež: brnenje v Jakovi glavi je postalo na las podobno tekočemu brnenju Opel Rekorda. Tedaj je nekaj rahlo zaškrtalo in Jaka je dobil sijoče rdečo barvo in pripomnil: »Zamenjati bom moral olje v korterju.«

BOGSIGAVEDIKDO

AKADEMSKO PLANINSKO DRUŠTVO

Akademsko planinsko društvo je z letošnjim občnim zborom, ki se je vršil 4. t. m. začelo novo obdobje svojega dela, katerega osnovno vodilo je

RAZSIRITI PLANINSKO VZGOJO NA ČIM ŠIRŠI KROG MLADINE IN DVIGNITI NIVO KVALITETE ALPINISTIČNEGA ODSEKA.

Da bomo lahko zastavljeni program izvršili kot je potrebno, prosimo UO APD vse za najtesnejše sodelovanje, predvsem pa — upoštevanje navodil, ki jih bodo prejeli.

Ena naših prvih nalog je, da v prihodnje za člane organiziramo vsak teden eno ali dvodnevne izlete in sicer za ves čas študijskega leta. Vodstvo izletov je prevzel alpinistični odsek, vendar bodo zaželeni tudi vsi ostali, ki bi bili pripravljene pomagati. Program izletov bomo objavljali v okrožnicah, ki jih bomo razpošiljali vsem zainteresiranim (letniki in interesne skupine — sporočite nam naslove, na katere bi jih želeli prejemati), objavljeni pa bodo tudi v naših propagandnih omaricah, v Tribuni in na posebnih lepkih. Ker planinska organizacija nima več pravice do popusta pri prevozih, je zaradi cenenosti priporočljivo članstvo razen v planinski tudi v taborniški organizaciji (75 odst. popust na vlaku in avtobusih, za skupine več kot 5 članov — do 25. leta starosti), ki ga lahko uredite tudi v naši društveni pisarni (stroški S din 350). Cene izletov bodo navedene vedno z upoštevanjem popusta taborniške in planinske organizacije (plačana članarina) ter regresa, ki ga nudi APD.

Druga — nič manj važna naloga pa so predavanja oz. točneje klubski večeri. Čeprav jih — tako kot izlete — že dolgo prakticiramo, še vedno ne moremo biti zadovoljni z obiskom. Na programu so vsak petek s pričetkom okoli 20 ure (Poljanska 6) in zajemajo predvsem pregled diapozitivov, ter dogovore za izlete, dajanje pojasnil, izposojanje opreme in podobno. Občasno pa so na programu tudi predavanja oz. razgovori s področja planinske vzgoje. Kogar torej zanima tovrstna dejavnost, naj se oglasi in vest o tem posreduje tudi znanec.

Tretja naloga je pogojena s prvima dvema — povečati število članstva. Kljub povišani članarini (v letošnjem letu na 500 S din, skupaj z vpisom in izkaznico... S din — potrebujete tudi eno sliko) je ta strošek še vedno izredno nizek, če upoštevamo 50—60 odstotni popust pri prenočevanju v planinskih postojankah (saj se rentira že v eni do dveh nočeh) in druge ugodnosti. Da pa bi razbremenili našo administracijo vas vse prosimo, da se vpisujete in tudi plaču-

jete članarino, po možnosti kolektivno! Kdorkoli od družbe, ki skupaj zahaja v gore, naj zbere podatke (priimek in ime, datum in kraj rojstva, bivališče, 6... S din sliko, če je že naš član pa le 500 din oz. če je član drugega društva S din...), ter se oglasi v društveni pisarni, med uradnimi urami:

torek	od 13. do 17. ure
sreda	od 19. do 20. ure
četrtek	od 14. do 28. ure
sobota	od 11. do 12. ure

Uradne ure ob petkih (od 18,30 do 20,30) bodo odsej namreč namenjene le ostali društveni dejavnosti (zbiranje prijav za izlete, dajanje pojasnil itd).

Vse, ki vas zanima alpinistična dejavnost, v kateri naš AO (alpinistični odsek) zavzema izredno pomembno mesto, pa vabimo, da se oglasi v društveni pisarni ob petkih zvečer, kjer bodo dobili vsa potrebna pojasnila in se takoj tudi lahko vključili v njegovo dejavnost.

In še eno dejavnost zajema naše društvo — foto-kino! Akademski planinski foto-kino klub je sicer samostojna organizacija, posvetil pa se je predvsem goram in zato želi združiti čim večji krog planincev (ki se s to dejavnostjo ukvarjajo) v organizirano celoto. Na razpolago imamo skromno temnico za amaterska dela, osnovna dejavnost pa se odvija v okviru izletov in klubskih večerov ter seveda v individualnem delu.

Bodoči program izletov:

- Sobota-nedelja 26.—27. marca: Grintovec iz Kamniške Bistrice — cena 200 S din.
- Sobota-nedelja 2.—3. marca: Sedmera Jezera — Volo polje — cena 320 S din.
- Sobota-nedelja 9.—10. marca: Storžič — cena 200 S din.
- Sobota-nedelja 16.—17. marca: Kanin — cena 550 S din.
- Sobota-nedelja 23.—24. marca: Triglavski smuk — cena 350 S din.

Možni pa so tudi še izleti posameznih skupin, za katere se dogovorimo na klubskem večeru.

Vsakokratne prijave — med uradnimi urami — najkasneje do petka do 19. ure. V ceni je vračunan prevoz (na taborniško objavo) in organizacija (vodstvo in rezervacije). V primeru slabega vremena si vodstvo AAO pridržuje pravico izlet odpovedati z objavo v društveni omarici (na šestici) ali po dogovoru z udeleženci tudi pred samim odhodom.

ŠTUDENTJE V MEDNARODNI POLITIKI

Znano je, da študentje kot intelektualna avantgarda vsakokratne nove generacije predstavljajo v svojem bistvu napredne težnje. Toda medtem ko v preteklosti njihovega mnenja niso upoštevali pri političnih manevrih, češ da morajo zaradi materialne odvisnosti poslušati starše, državo ali katerega drugega mecena, v sodobnem svetu tega ni več. Naravnost eruptivna svetovna politika silí študente, da bodisi ščitijo svoje in visokošolske interese, bodisi povedo svoje stališče o perečih družbenih problemih, s katerimi se bodo morali po študiju slej ko prej srečati. Pri tem je seveda nujno, da se študentje organizirajo, ker s tem njihov glas postane težji. Združen nastop študentov tako v današnjem svetu ni samo eden od izrazov javnega mnenja, ampak je postal politični faktor, na katerega morajo vladajoče sile v državi računati.

Študentje so pokazali svoje mnenje ob skoraj vseh perečih in bolečih vprašanjih notranje politike. Dokaz za to so recimo demonstracije v Španiji, ki so v začetku leta 1965 zavzele v središču Madrida že kar nevaren obseg. Na vsak način dogodek, na katerega v Španiji dotlej niso bili vajeni in je za Francove pojme nezaslišan. Nadaljnji dokaz aktivnega vključevanja študentov v državno politiko so bile lanskoletne demonstracije v Casablanci, pri katerih je v spopadu s policijo izgubilo življenje veliko študentov. Tudi diplomatsko-kriminalna afera Ben Barka je spodbudila maroške študente, da so zahtevali pojasnilo vlade in demokratično toleranco opozicije. Tudi ostali večji notranjepolitični premiki niso šli mimo študentov. Tako so ti demonstrirali ob grški vladni krizi, ob odstavitvi Ben Bele v Alžiriji, ob vojaških udarih v Južni Ameriki in po puču 30. septembra v Indoneziji.

Toda študentje se pri manifestiranju svojih političnih stališč ne omejujejo samo na notranjo politiko, temveč jih zaradi povezanosti svetovne politike prizadevajo tudi splošni družbeni konflikti po svetu. Nedvomno je, da v tem okviru zavzema vietnamski spopad središnji položaj. Soglasna obsodba večine nacionalnih študentskih organizacij na vseh celinah se je pokazala in se še kaže v obliki številnih demonstracij v državah Zahodne in Vzhodne Evrope, v ZDA, Afriki in drugod. Solidarnostno gibanje z vietnamskimi partizani je doseglo že velik obseg in institucija »Teach in« je na primer dosegla celo tako popularnost, da ji je naklonjena tudi državna oblast.

MEDNARODNE STUDENTSKE ORGANIZACIJE

Če smo dejali, da so študentje postali politična sila, potem moramo upoštevati, da so zaradi tega svojega položaja podvrženi vsem tistim vplivom, ki učinkujejo na katerekoli politične grupacije. Pri tem mislim zlasti na trenja in razlike znotraj nacionalnih organizacij, ki postanejo na mednarodni ravni zaradi večje različnosti interesov in ideologij, še toliko bolj očitni. Temu dejstvu se študentje v svojih težnjah po mednarodnem združevanju svojih sil niso mogli ogniti in tako smo dandanes priča dvema velikima organizacijama: »zahodni« Mednarodni študentski konferenci (ISC) in »vzhodni« Mednarodni študentski zvezi (IUS), prvi s sedežem v Leydenu na Nizozemskem in drugi s sedežem v Pragi.

Sekretariat ISC si je kot glavno nalogo postavil pospeševanje sodelovanja med nacionalnimi organizacijami azijskih, afriških in latinskoameriških dežel v razvoju. Ker pa v teh državah primanjkuje vodilnih kadrov, je organiziral več tovrstnih seminarjev v Čilu, Maleziji, Indiji, na Filipinih, v Zambiji in drugod. Lani je organiziral tudi regionalni seminar za Srednjo Ameriko v Kostariki in za Vzhodno Afriko v Ugandi, na katerih so razlagali prednosti gospodarske in politične integracije ter njen vpliv na univerzo.

Napori ISC se v Afriki niso mnogo obrestovali. Kljub ustanovitvi vseafriškega študentskega gibanja leta 1964 (PASM) je do dejanske združitve še daleč. Temu so precej kriva splošna afriška politična nesoglasja, ki se kažejo med Zahodno in Vzhodno Afriko, bivšimi francoskimi in britanskimi kolonijami ipd. ISC je sicer uspela povečati sodelovanje med Zahodnoafriško študentsko konferenco (WASC) in Vzhodnoafriškim združenjem univerzitetnih študentov (USAEA), toda kaj več ni dosegla.

ISC se je lani vključila tudi v mednarodno politično dogajanje. Na žalost je bila ta akcija, prva v zgodovini ISC, bolj medla in je ostala na ravni poskusa. ISC je namreč izdala brošuro »Rhodesia — Road to Tragedy«, v kateri pa se problemu enostranske razglasitve neodvisnosti ne približuje na posebno posrečen način. V knjigi so namreč na že kar znanstven način prikazani podatki in dejstva iz zgodovine Južne Rodezije. ISC je bila namreč v veliki zadregi, kakšno obliko naj ima njeno vključevanje v mednarodno politiko. Pri tem se ni odločila za radikalnejši kurz protestiranja in izjavljanja solidarnosti

s črnsko večino v Rodeziji, ampak se je omejila zgolj na tiskanje brošure.

Mednarodna študentska zveza (IUS) združuje preko 74 nacionalnih zvez in je torej največja mednarodna organizacija študentov na svetu. V njej prevladuje politika nevezanja in aktivne mirovne koeksistence. V njej pa na žalost odseva splošni svetovni politični položaj — nasprotje med sovjetskim in kitajskim taborom, ki izvira iz različnih pogledov na komunizem.

Nesoglasje se je lepo pokazalo na zasedanju izvršnega komiteja IUS v začetku lanskega decembra v Karlovyh Varyh na Češkoslovaškem. Na tej konferenci je bilo poleg 45 združenj članov-prisotnih še okoli 10 delegacij drugih študentskih organizacij, ki so imele status opazovalcev. Težave so nastopile že pred začetkom konference, saj bi ta morala biti prvotno v Sudanu, to pa je postalo nemogoče zaradi tamkajšnje prepovedi komunistične partije. Tako so sklenili premestiti kraj srečanja v CSSR.

Do krize je prišlo ob vprašanju, kje naj bi bil prihodnji, 9. Svetovni mladinski festival. Znano je, da bi moral biti lansko leto v mestu Alžiru, bil pa je preložen za nedoločen čas zaradi notranjepolitičnih sprememb in nemirov v državi. Tako je kubanska delegacija predlagala Havano in zahtevala, da izvršni komite o tem sestavi resolucijo. Seveda nihče ni imel ničesar proti Kubi, pač pa so člani sovjetske delegacije povedali svoje pomisleke. Po njihovem mnenju bi bili stroški organizacije tega festivala glede na njegov obseg (20.000 sodelujočih) previsoki. Prišlo je do nesoglasja med sovjetskim in kitajskim taborom, od katerih je slednji podprl kubance.

V tem položaju je skušala pomiriti duhove Prekomorska afriška organizacija iz Londona, ki je dala predlog na glasovanje. Toda po štirikratnem glasovanju je bila vedno polovica glasov za, polovica pa proti. V odmoru je sovjetska delegacija uspela pridobiti večino, zanjo je glasovala še Flamsko-belgijska študentska zveza in kubanski predlog je bil zavrnjen.

V Karlovyh Varyh so načeli tudi vprašanje svetovne enotnosti študentov. Poslali so odprto pismo vsem članicam ISC, naj delujejo za združitve obeh mednarodnih združenj. Vodstvo ISC je pokazalo dobro voljo in lahko pričakujemo, da bosta obe organizaciji našli preko tesnega sodelovanja končno pot enotnosti.

Mirja Jermol

OBVESTILO

Študentski servis in oddelek za distribucijo mlečnih izdelkov, sta se preselila v skupne prostore Boršnikov trg 2 — tel. 20789.

Stud. servis

PRILOŽNOST ZA ŠTUDENTE

Dobro lahko zaslužijo študenti, ki žele prodajati izdaje Zavoda za unapredjenje produktivnosti rada. Delo po želji in v prostem času študentov, prejemki po procentu prodanih izvodov. Žiro računa ni treba odpirati.

Te izdaje (strokovne knjige in časopise) lahko prodajate v vseh večjih mestih po ustanovah, šolah, gospodarskih in družbenih organizacijah. Študenti, ki jih to zanima, naj se osebno ali pismeno javijo na naslov: Zavod za unapredjenje produktivnosti rada — sektor za dokumentacijo — Zagreb Trg žrtava faš. 4.

OBVESTILO ZA PREDSEDNIKE POKRAJINSKIH SVETOV

Začasni odbor ZPK prosi vse predsednike letnih, da pošljejo v roku enega tedna svoje naslove na Univerzitetni odbor ZSJ Ljubljana, Trg revolucije 1.

ZACASNI ODBOR ZPK

V ateljeju, foto Zmago Jeraj

OB ŠESTEM KONGRESU SZDL — O MATERIALNIH PROBLEMIH ŠTUDENTOV

Velika družbena vlaganja v izobraževalni sistem so imela v zadnjih letih za posledico ekstenziven razvoj šolstva, posebno srednjih in visokih šol. To je imelo na eni strani ugoden vpliv na povečanje števila študirajočih, na drugi strani pa se niso ustrezno povečala za kvalitativno izboljšanje že obstoječih izobraževalnih ustanov.

Negativnosti, ki izvirajo iz ekstenzivnega razvoja šolstva, se zelo očitno odražajo v materialnem položaju študirajočih. Velika družbena sredstva, ki smo jih vlagali v povečanje materialne baze šolskega sistema, so omogočala, da se je zelo povečalo število študirajočih, objektivne možnosti za njihovo kvalitativno izobraževanje pa so se celo zmanjšale. Materialna sredstva, ki jih družba vlaga kot investicijo v kadre, se povečujejo zelo počasi in nesistematično, kriteriji za dodeljevanje pa so pogosto še vedno subjektivni.

Zveza študentov na ljubljanski univerzi že vrsto let spremlja te pojave, vendar njene pobude niso naletele na ustrezno razumevanje. Zato ob priliki, ko v Ljubljani zaseda VI. kongres, čuti potrebo, da javnost ponovno prikaže neurejenost materialnega položaja študirajočih mladine, ki ima širše družbene dimenzije.

1. Družbena vlaganja v izobraževalni sistem so se pokazala kot neuspešna, ker se niso temu adekvatno dvigala tudi sredstva za izboljšanje materialnega položaja.
2. Zadnja leta ta sredstva izredno nihajo, kar kaže, da v družbi še ni sprejeta ugotovitev, da gre za investicije v kadre, ne za miloščino.
3. Na nesistematičnost vlaganja kaže tudi dejstvo, da se sredstva povečajo le takrat, ko družbene organizacije povečajo politični pritisk na gospodarske organizacije in ustanove.
4. Zato so vse dosedanje rešitve lahko samo kratkoročnega značaja. Študentje že dalj časa postavljamo zahtevo za sistemsko reševanje naših socialno-ekonomskih problemov.
5. Študij je družbeno politično delo, za razvoj sleherne družbe nujno potrebno. Zato naj dobi potrebno priznanje; kajti študij v naši družbi ne more in ne sme biti stvar posameznika, zato odklanjamo vsakršne tovrstne tendence.

6. Odločno se zavzemamo, da mora postati ustrezna stipendija osnovni faktor reševanja socialno-ekonomskega položaja mladine, ki se izobražuje. Na stipendijo predvsem kot investicijo za izobraževanje kadrovske strukture, ki pa obenem, če je podeljena po ustreznih kriterijih, tudi rešuje materialni položaj študirajočih.
7. Ker sistem stipendiranja še ni ustrezno zgrajen, se študentje zavzemamo za vse možne kratkoročne oblike reševanja materialnega položaja študentov (kredit, subvencije, dotacije študentskim menzam in domovom itd.), ki pa bodo ob izgrajenem in uveljavljenem sistemu stipendiranja, nujno morale odpasti.
8. Družbena vlaganja morajo zagotoviti možnost izobraževanja vsem, ki imajo za študij potrebne sposobnosti. Torej moramo že koncem osnovnega šolanja omogočiti vpliv slabega materialnega položaja sposobnih otrok na odločitve o njihovem nadaljnjem izobraževanju. Ugotavljamo, da sedanje oblike ne zagotavljajo izboljšanja izredno porazne socialne strukture študentov.
9. Študentje menimo, da bi se naša stališča morala upoštevati pri formiranju vseh predpisov s področja izobraževanja.

zasnove

teoretska priloga tribune
teoretska priloga tribune
teoretska priloga tribune
teoretska priloga tribune

zasnove

PROIZVODNJA MIŠLJENJE TEHNIKA

ANDREJ KIRN

Vzrok, da se je tako pozno vzpostavil odnos mišljenja in tehnike je v tem, da so bili tisti, ki so se ukvarjali z mišljenjem, odtrgani od tehnike in proizvodnje. Tistim v proizvodnji pa proizvodnja sama še ni postavljala zahtev, da se morajo ukvarjati z njim, da bi lahko proizvajali. Mišljenje se je analiziralo do slej le z njegove logične, fiziološke in psihološke ter spoznavno-ontološke strani. Večina marksistov se je v glavnem zadovoljila z ugotovitvijo, da je mišljenje vzniknilo v procesu proizvodnje, niso pa se zavedli, da jim to spoznanje šele postavlja glavno nalogo: iti v podrobno zgodovino tega odnosa.

Samo človek je dosegel najvišjo stopnjo odnosa do nečesa, medtem ko je vse drugo v glavnem samo sklop odnosov. Biti v odnosu do nečesa je: biti v odnosu do bivajočega, toda človek gre preko tega odnosa do nečesa in hoče biti v odnosu do vsega, kar ni nekaj določenega, ampak ima to določenost, da je nedoločeno. S to nedoločeno se najbolj določeno izrazi neizčrpno bogastvo odnosov, pojavov, predmetov v svetu. Človek je vzpostavil odnos do bivajočega šele, ko je prirodno bivajoče pretrpelo metamorfozo v njegovih rokah. Človek se je postavil v odnos razlike, ko je sam začel različno delovati. Prej je človek zavzel odnos do svojega lastnega preoblikovanega in proizvedenega bivajočega, preden je bil v odnosu do drevesa, kamna, živali kot prirodno bivajočega. Vidno akceptiranje se ne pomeni biti v takem odnosu, ki vključuje moment refleksije. Tako dojemanje deviških naravnih predmetov že predpostavlja človekovo oko. Človek je lahko stopil v odnos do biti šele tedaj, ko je ustvaril svoj svet bivajočega, svojo družbeno bit. Obči odnos do biti vodi samo preko družbene biti. Človekov odnos do bivajočega in biti ima svoj prazvor in temelj v proizvodnji, kjer je rojstvo odnosa kot odnosa sploh. S človekom je dan način, da se bit začne pojavljati kot zavestna bit. Človeku se narava ne more pojaviti drugače kot posredovana samobitnost, ker je človek sam posredovana zgodovinska narava. Človekov odnos do narave se ne more javiti drugače kot rezultat zgodovine, to pa predpostavlja, da mora tudi narava imeti zgodovino. Danilo Pejović ima prav, ko piše, da dialektično posredovanje kot človeško delo ne more nikdar ukiniti naravo v njeni samobitnosti, samozadostnosti, napačen pa se mi zdi iz tega zaključek, češ da je to hkrati ohranitev njene neposrednosti in neposredovanosti. Mislim, da je to Pejovičevo misel zavrnil M. Kangrga, ko ugotavlja, da se v predmetno dejavnem odnosu javlja zgodovinsko človekovo posredovanje, v katerem se gola stvar, naravni »bitak«, po sebi pretvarja v predmet kot predmetni odnos. Tudi taka določba, kot »stvar po sebi«, je zgodovinski rezultat in je mogoče, da se neka stvar vidi in imenuje to, kar je, »po sebi«, šele ko je postala predmet, to je postavljena v eno vrsto dejavnega človekovega odnosa nasproti svetu bivajočega. Pejović ne opazi, da že on govori posredovano o neki neposrednosti narave. Ker je človekov odnos do narave zgodovinski, ne moremo govoriti o izvorni neposrednosti narave. S tem, ko človek postaja bitje v naravi, narava postaja družbeni predmet tega bitja. Zgodovinska posredovanost narave ne zanika objektivnosti narave.

Kot nam okostje izumrlih živali dopušča, da sklepamo na življenjsko funkcioniranje njihovih organizmov, tako iz človekovega predmetnega sveta lahko sklepamo na njegov način mišljenja. Doslej pa je to opredmeteno bogastvo človekovega mišljenja ostalo zaprt za logiko in spoznavno teorijo in ostalo se je pri prepričanju, da je to material, s katerim naj se ukvarjajo samo arheologi in zgodovinarji. Toda že prve preproste konstrukcije pasti nam npr. kažejo, kako je človekova misel bila sposobna kombinirati elemente, ki so bili prostorsko in časovno ločeni. Izdelovanja kalupov pa nam govore o tem, kakšno stop-

njo abstraktnosti je doseglo mišljenje, da formo fikslira zase v najčistejši obliki. Treba se bo potruditi, da se tudi analiza zapuščenih predmetnih organov družbenega človeka pritegne k rekonstruiranju njegovih logičnih struktur. Za obdobje praskupnosti je naredil v tej smeri uspešne korake Ljubomir Živković v svoji knjigi »Uvod v istoriju ljudske svesti«.

Kar se izkaže na višji stopnji resnično in očitno, se izkaže, da je bilo resnično, toda ne očitno že na nižji, nerazvitejši stopnji. Isto velja za zgodovinski odnos logike in tehnike. Človek je mislil vedno logično v produkciji, toda z moderno tehniko je modeliral tehnično same logične strukture mišljenja. Danes se postalo jasno, da brez zavestnega študija logičnih struktur produkcije ni mogoče več organizirati, kaj šele razvijati. S stihijem logičnim mišljenjem inženirja ni mogoče rešiti naloge, da se npr. optimalno poveže več deset tisoč tehničnih elementov ali funkcij, zato je razumljivo, da je v vsakem modernem učbeniku avtomatizacije še poglavje o izjavni logiki. Konstrukcija transfer strojev, njihove povezave in njihove funkcije se danes predstavlja kot kompleks izjavno logičnih povezav. S tem je po G. Klausu praktično zrušeno Kantovo pojmovanje logike, da ji ničesar v stvarnosti ne ustreza in služi le za urejanje naših misli, prav tako pa je zlomljena Heglova zahteva, da je logiko treba dojeti kot sistem čistega uma, kot področje čistih misli. Pri tehničnih modelih logičnih struktur ne gre za povnanjenje absolutnega duha, ampak za projekcijo človekovih misli in v tej obliki je ohranjeno racionalno jedro Heglove koncepcije. Na teh modelih človek sedaj lahko študira nekatere značilnosti svojega lastnega duha in jih bolje razume.

Odnos med občo teorijo strojev — posebno avtomatov — ter matematiko in logiko se je najbolj organsko vzpostavil s teorijo algoritmov. Algoritme najdemo že v antični matematiki.

Znan je algoritem Evklida, ki predstavlja program postopkov, ki jih je treba nujno izpolniti, da bi izmed dveh poljubnih števil a in b našli skupni delitelj. Teorija algoritmov je torej nujna predpostavka pri konstruiranju strojev z vloženim programom. Njihovo konstruiranje, ki počiva na modeliranju človekovega mozga in njegove miselne dejavnosti, se nujno sooči z vprašanjem, kako je z logičnimi zakonitostmi, tj. z algoritmi človekovega mišljenja. Vzniknejo naslednja vprašanja: koliko človekovo mišljenje sploh kaže algoritmični karakter, kakšen je odnos ustvarjalnega mišljenja in njegovim algoritmičnim karakterjem, kaj je sploh ustvarjalno mišljenje, ali je modeliranje mišljenja že mišljenje samo? Angleški matematik Turing je pred leti skušal izdelati kriterij, po katerem bi stroju lahko pripisali ali odrekli inteligentnost. Stroj bi bil po Turingu inteligenten, če se na vprašanje ali pred njim stoji stroj ali človek, ne bi mogel odločiti. V takšni postavitvi naloge pa se je izkazalo, da je treba pravzaprav odgovoriti: ali se more človek ponasati kot avtomat ali formulirano v matematičnem jeziku; se morejo algoritmično opraviti vsa dejanja, ravnanja človeka? Po Klausu na to sedaj še ni mogoče odgovoriti, ker še ne vemo točno, v čem obstojajo shematične algoritmične sposobnosti človeka in kaj so njegove ustvarjalne sposobnosti. Kolikor lahko izrečemo svojo sodbo, menim, da je pri tem očitno stopila v ospredje dialektika poti, načina mišljenja in rezultata mišljenja. Kakor hitro se pot mišljenja ukine v rezultatu, je možno to pot predstaviti algoritmično. Treba je torej neprestano zapuščati rezultate, če hočemo, da je naše mišljenje v stanju ustvarjalnosti.

Kibernatika odkriva nekatere obče poteze anorganskega, organskega sveta in človeške družbe. Potemtakem ima Herbert A. Simon prav, ko ugotavlja, da bo razvoj sposobnosti računalnikov spremenil človekov pojem o lastni identiteti kot vrsti. Lahko samo še dodam, da je človek vedno spreminjal ta pojem ob izgrajevanju novih stopenj svojega predmetnega sveta. Kibernatika je v odnosu do preteklosti toliko revolucionarnejša, kolikor spreminja predstave o nekaterih naših bistvenih lastnostih. Na teoretičnem nivoju se to kaže v obravnavanju naslednjih problemov:

- 1) je mogoče ustvariti stroj, ki misli,
- 2) je možno ustvariti živi stroj,
- 3) je mogoče ustvariti stroje, ki po svojih sposobnostih prekašajo konstruktorje.

1. Ze omenjeni angleški matematik Turing je pričel, da bo mogoče ob koncu tega stoletja govoriti o mislečih strojih. Podobnega mnenja je tudi sovjetski matematik Kolmogorov. Akademik A. I. Berg je nasprotnega mnenja in trdi, da stroji ne mislijo in tudi nikoli ne bodo mislili. G. Klaus piše, da je precejšen vzrok, da se iz istega rezultata analogičnih procesov zaključuje na istovetnost, v behaviorističnem pristopu k mišljenju. Pri strojih gre le za fizikalno formo logičnih povezav, ne pa za mišljenje samo. N. P. Antonov in A. N. Kočergin navajata naslednje argumente proti tezi, da stroji morejo misliti:

a) v matematičnih in tehničnih modelih je lahko izražena samo kvantitativna in ne idealna, subjektivna stran psihičnega procesa,

b) možno je modelirati samo materialni fiziološki proces mozga in ne psihološko vsebino. Subjektivna stran te dejavnosti kot čustva; volja, želje bodo odsotne v modelih,

c) spoznavanje je družbeni proces (Tudi Gluškov, vodja Inštituta za kibernetiko AZ SZ poudarja, da izven kibernetike ostaja socialni aspekt mišljenja in da kibernetika raziskuje mišljenje samo v njegovem informacijskem aspektu.),

d) nekritično se prenašajo pojmi psihologije v kibernetično tehniko za označevanje operacij, ki jih opravlja stroj,

e) s tem, ko se trdi, da je mišljenje lahko lastnost kemične in fizikalne forme gibanja materije, se postavlja v dvom marksistična določitev zavesti kot produkt družbenega razvoja in da je lastnost visoko organizirane materije, mozga in se tako lahko prihaja do tega, da ima zavest lahko tudi atom ali plesen,

f) stroji ne mislijo, ampak lahko samo modelirajo določene psihične procese.

Poslednji argument sam počiva na problematičnih nasprotnih verzijah o polnosti modeliranja mišljenja v tehničnih kibernetičnih sistemih. Odgovor nanje je odvisen od tega, ali človekovo mišljenje obvladuje končno ali neskončno število pravil. Če je kon-

no, bi to pomenilo, da je algoritmično popolno in se da formalizirati. V. M. Gluškov po analogiji Gödelovega dokaza, da je aritmetika prirodnih števil ne more biti popolnoma formalizirana zaključuje, da isto velja za mišljenje. Menim pa, da bo tehnična kibernetika te dileme o končnosti in neskončnosti pravil mišljenja kmalu pustila ob strani, ko se bo izkazalo, da modeliranje človekovega mišljenja zavira njen razvoj. Tedaj se bo osvobodila teh subjektivnih človekovih meja, ki se kažejo v posnemaju in si bo postavila za svojo osnovo druge principe modeliranja. To zakonitost obrata potrjuje vsa zgodovina tehnike. Človek je modeliral prve naprave za letenje po živih organizmih, a parno lokomotivo je skušal najprej zgraditi z nogami, preden jo je postavil na kolesa. Ko se bo tudi v tehnični kibernetiki praktično realiziral ta prevrat, se bo sedanje pretirano poudarjanje sličnosti premaknilo na poudarjanje različnosti, ker bo v samih tehničnih sistemih pretežno realizirana razlika ne pa sličnost. Ustvarjena razlika bo globlje pojasnila samo razlikovano človek-stroj.

Sedaj naj navedem še trditve, kako sovjetski učnjak Tugarinov' zavrača argumente proti možnosti konstruiranja mislečih kibernetičnih struktur. Analizira naslednje teze:

a) kar je bilo ustvarjeno v procesu dolgotrajne evolucije, se ne more umetno ustvariti,

b) psihika je produkt razvoja bioloških form gibanja in ne more biti ustvarjena na bazi nižjih form gibanja

c) mišljenje in zavest človeka sta determinirani socialno in ne tehnično in zato tudi ne moreta biti proizvedena s tehniko

d) mišljenje je lahko samo modelirano in ne proizvedeno

a) Ta argument po Tugarinovu ovrže sama praksa, npr.: diamanti so nastali v dolgih prirodnih evolucijah, danes pa jih proizvajajo umetno. To tezo Tugarinov lahko ovrže, saj počiva samo na funkciji časa in ne kaže nobeno specifično zakonitost evolucije živih sistemov.

b) Do sedaj, piše Tugarinov, res poznamo samo psihiko, ki je zrasla na biološki osnovi, kar pa še ne pomeni nemožnosti, da se zgradi na drugi, npr. na elektronski bazi ali pa v kombinaciji z biološko. Možnost ali nemožnost bo pokazala sama praksa in se ne smemo zateči k argumentu: Kar ne vem, to ni možno. Razumni človek bo tudi pri proizvajanju življenja lahko šel po drugi in ne po stari prirodni poti.

c) Ta argument je varianta argumenta, vendar ima svojo posebnost. Tu gre za tezo, da je mišljenje, zavest družbeni produkt, vendar je tehnika prav tako determinirana po zakonih družbenega razvoja kot tudi po zakonih narave. Tugarinov hoče s tem reči naslednje: če bomo uspeli na tehnični osnovi proizvesti mišljenje, potem to še ne pomeni, da ga nismo proizvedli tudi na družbeni bazi, ker tehnika sama temelji na njej.

d) Tu je stavljeno nasproti proizvajanje in modeliranje in se ne vidi, da je modeliranje forma in način proizvajanja. Model je že delno proizvajanje prirodnega pojava.

Menim, da izhaja Tugarinov pri zavračanju gornjih argumentov iz naslednje identifikacije: proizvesti misleče strukture = stroj, toda to ni več stroj, ampak je postalo živo bitje.

Satasi Watanabe' je takole razrešil to identifikacijo: če bi bil stroj narejen iz proteina, potem bi mogel imeti zavest, če pa je narejen iz elektronk in tranzistorjev, pa se to ne more pričakovati. Če pa je stroj narejen iz proteina, pa ni več stroj. Svojevrsen argument proti proizvodnji ne pa proti načelni nemožnosti živih sistemov — strojev, daje G. Klaus v temle smislu: zakaj bi človek ponovno navrgel biološke omejenosti proizvodnji, če pa vsa zgodovina sistema človek-tehnika ravno kaže na izključevanje, uklinjaje bio-psiho-fizioloških meja?

2. Moderna tehnika se torej sprašuje po razlikah med tehničnimi in živimi sistemi. K. S. Trinčer, je razliko med obema skušal potegniti s stališča termodinamičnih procesov in prihaja do zaključka, da stroj iz žive snovi ni mogoče skonstruirati, ker vse anorganske sisteme, vključno s stroji, obvladuje drugi zakon termodinamike, medtem ko imamo pri živih organizmih na molekularnem nivoju opraviti z anti-entropijskimi procesi, ki so v protislovju z II. zakonom termodinamike. Celična voda prehaja fazo različnih agregatnih stanj, kar kaže, da je osnovna dinamična funkcija žive celice. Živ sistem vsebuje strukturno informacijo, ki upravlja delovne procese proti toplotni destrukciji lastne strukture, ki se javlja kot nosilec iste informacije. V stroj pa se ravno ne more vložiti program delovanja proti lastni toplotni destrukciji, ker delovanje stroja poteka pri temperaturi, ki pogojuje njegovo toplotno destrukcijo. Trinčer zavrača I. F. Kovaleva, ki nasprotno meni, da II. zakon termodinamike ni združljiv z vso celokupnostjo strojev v njihovem zgodovinskem razvoju. Stroj je po Trinčerju podvržen nepovratnemu karakterju delovnega procesa, ki vodi k obrabi stroja, a živi organizem ima lastnost progresivne evolucije in v njem se neprestano opravlja rušenje in vzpostavlanje termične stabilnosti. Stroj ohranja svojo strukturo, čeprav ne dela, a če organizem preneha izvrševati svoje funkcije, izgublja svojo strukturo in je ne more več pridobiti.

3. Človekovo spreminjanje naravnih predpostavk v zgodovinske pomeni s tehnične strani ustvarjanje delovnih sredstev, ki prekašajo človekove sposobnosti. Prvi preprosti tehnološki, energetski in transportni stroji so prekosili človeka v hitrosti, moči in zdržljivosti, nato so nastale naprave, ki so razširile meje človekovih čutil. Prekašanje, razširitev in nadomestitev človekovih sposobnosti ni nobena degradacija človeka, ampak edina možnost, da človek svoje organe osvobodi kot neposredne pritlikave svojih pritlikavih delovnih sredstev in jih vstavi za cilje, v katerih bo lahko razvijal svojo osebnost, ne pa posamični organ.

V zmoti so tisti, ki trdijo podobno kot nekdanji Špengler, da je stroj prekosil človeka zaradi specializacije. To je bila samo določena stopnja v konstrukciji strojev. Danes po Klausu ni težko skonstruirati robota, ki more istočasno opravljati 20 različnih »miselnih« operacij, ali pa npr. 10 milijonov operacij v časovnem razmahu ene sekunde, medtem ko člo-

vek more v eni sekundi opraviti le 15 miselnih operacij. Pogosto mislimo, da kompliciranost človekovih možgan predstavlja mejo za kibernetične modele. Res je, da dosedaj najbolj komplicirani avtomatični sistemi sestojijo le iz 10^6 elementov, a število nevronov, iz katerih so sestavljeni človeški možgani, znaša 10^{10} , toda bistvena ovira ni v tem, ker se namreč človekov informacijski sistem v prvi vrsti ne odlikuje od drugih po količini sprejemanja informacij, ampak po izbiri in obdelavi informacij. Glavno je torej zgraditi stroje, ki bodo modelirali te sposobnosti. Klaus na primeru šahovskega avtomata dokazuje, da je možno konstruirati naprave, v primerjavi s katerimi bodo svetovni šahovski asi pravi šušmarji. Šahovski mojster se ne odlikuje od začetnika po tem, da more izračunavati vnaprej večje število potez, ampak ker ima večje število izkušenj, kibernetično izraženo podprogramov v svojem spominu in ustrezne principe za njihovo povezavo. Njegovo šahovsko izkustvo je razčlenjeno, sestoji iz teh podprogramov. Ne izračunava vseh možnosti, mnoge pušči ob strani kot nediskutabel. Tudi konstrukcija šahovskega avtomata mora iti po tej poti, torej da se vedno več strateških podprogramov vključuje v stroj, ki se potem vključuje v program, priključuje iz hranilnika (»spomina«), če se odkrije ustrezen položaj oziroma, če se zdi dosegljiv. Če bi npr. nastopila možnost akcije s trdnjavo, tedaj bi stroj vključil podprogram: »obvladavanje odprte linije s trdnjavami«. Pri modeliranju te strategije šahista bi stroj imel to prednost, da bi lahko hranil v spominu neznansko večje število takih podprogramov kot človek. Sposoben bi bil akumulirati predhodna izkustva živih šahistov, kot na osnovi teh pridobljena svoja lastna. Šele pri modeliranju teh sposobnosti šahista bi prišlo do večjega izraza kot do sedaj zgolj kvantitativno prekašanje stroja v odnosu do človeka. Klaus ravno s tega stališča zavrača pomisleke sovjetskega kibernetika Poletaja o možnosti realizacije šahovskega avtomata, ker bi obseg njegovega hranilnika silno hitro raste ob povečevanju števila analizirajočih potez. Klaus mu upravičeno očita, da je zanemaril dialektiko programa in podprograma. Naj dodam, da kljub možni superiornosti stroja, šahiranje za človeka ne bo postalo nič manj zanimivo in merilo za potrjevanje ene izmed človekovih sposobnosti, ampak nasprotno: človek bo s pomočjo te superiornosti odkrival še večje bogastvo v šahovski igri in si pridobil nove strateške principe.

SISTEMI LOGIKE IN SISTEMI TEHNIKE

Logični sistemi se povezujejo na sedanji stopnji razvoja tehnike s teorijo električnega sklopa, a po biološki strani s teorijo nevronske mreže človekovih možgan. Klaus je svojo klasifikacijo tehničnih sistemov povezal z naslednjimi logičnimi sistemi in sploh karakterjem logičnega mišljenja:

- formalno logični, diskretno determinirani tehnični sistemi
- kontinuirani determinirani tehnični sistemi, kjer ne gospodari princip »vse ali nič«, oziroma »da ali ne«, ampak veljajo tudi vmesne vrednosti med »resničnim« in »lažnim«.

c) diskretni nedeterminirani sistemi s statističnim aspektom

Prvi bi predstavljali klasični svet strojev, ki jim leži v osnovi determinizem Newtona in Laplase. Delujejo po sistemu kontrole odprtega tipa, to je po natančno definiranim zunanjem učinku. Tak stroj je seveda tudi tu predstavljal mejni primer, ki pa je kot tak imel značaj ideala, za katerim se stremi. Tu prevladuje sistem linearne kavzalnosti. Ostala dva razreda strojev Klaus imenuje dialektične, ker v njih prevladuje princip medsebojnega učinkovanja, je priznana vloga slučaja in celo kot bistveni element gre v njihovo konstrukcijo v končni instanci pa je v vseh sistemih dialektična enotnost kontinuiranega in diskretnega aspekta povezana s statističnim aspektom. Idealni kibernetični stroj se obogatuje z dosežki svoje zgodovine in zato ne funkcionira najbolje na začetku kot klasični stroj. V klasičnem svetu strojev je moment krožnega gibanja enostransko podrejen linearnemu, pri dinamičnih samoregulirajočih sistemih pa se linearnost pojavi kot moment krožnega gibanja. Tu je praktično ukinjena enostransost linearne gibanja in s tem kavzalnega nexusa, ki v končni konsekvenci vodi k prvemu gibalcu, to je izhaja iz predpostavke negibanja. Marx je npr. v Pariških manuskriptih pokazal, da enostranska vzročna veriga, ki vodi do ustvarjenja sveta, popolnoma abstrahira od krožnega gibanja, ki je v prvem vsebovano. Tretjemu tipu strojev, za katere Klaus v »Moderni logiki« ne navaja posebnega primera, pa bi najbrž ustrezali bioelektrični modeli, kjer se signali ne razširjajo enosmerno, ampak v več smeri hkrati. Informacija se preda istočasno po mnogih kanalih. Tu ne velja logika Booleve algebre, oziroma igra le delno vlogo, ker je tu resničnost razdeljena na vsa možna stanja mreže.

OPOMBE:

- Praxis, št. 6/1965
- Filozofskie nuki, št. 2/1963
- Vestnik leningradskega univerzitet, št. 2/1964
- Dimensions of Mind, str. 137, N. Y. 1961
- A. I. Bihovskij se ne strinja s Trinčerjevo interpretacijo območja veljavnosti II. zakona termodinamike in trdi, da raste nastanek antientropijskega efekta v živih organizmih iz količine informacij, ki jih pridobi organizem iz zunanje sredine (Voprosy filozofii, št. 9/1965). Kastler pa je izračunal, da se pri prehodu od atomskega nivoja k molekularnemu količina informacij poveča za 10^6 krat. Enocelični organizem pa vsebuje 10^{11} krat kot molekula, ki sestoji iz 100 atomov, a človeški organizem ima skoraj 5×10^{14} krat več informacij kot »srednja«, enocelični organizem.
- V. A. Trapeznikov, vodja instituta za avtomatiko in telemehaniko pri Akademiji znanosti Sovjetske zveze misli, da bi bile take avtomatične, bioelektrične naprave najbolj ekonomične, ker bi v teh modelih izkoriščali izkustvo, nakopičeno v milijonih letih evolucije živih sistemov, in taki tehnični sistemi bi lahko delali brez poprejšnjega strogo determiniranega programiranja.

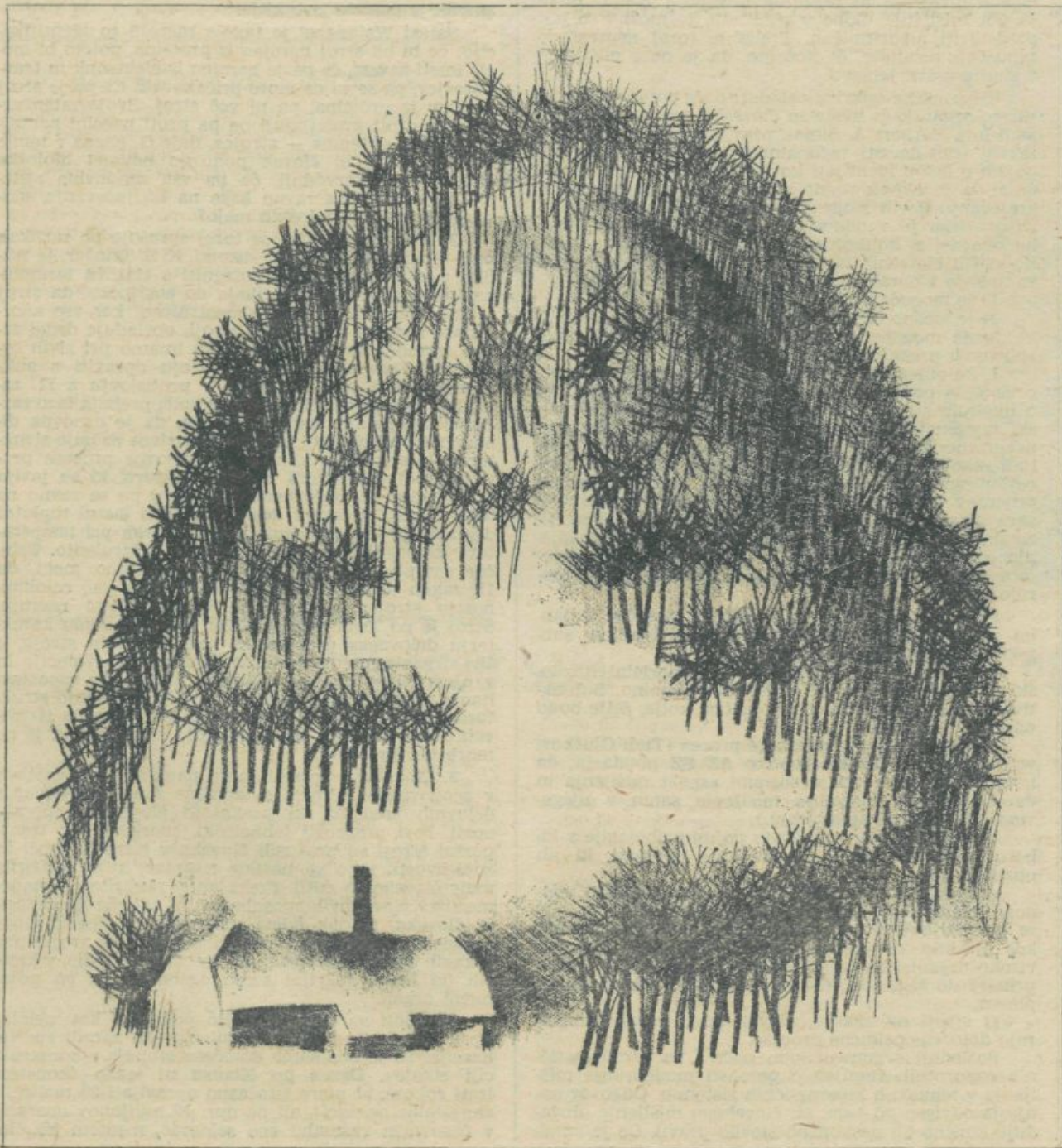
VZROČNOST IN ŠE KAJ TONE STRES

V »Zasnovah«, teoretski prilogi »Tribune« 23. februarja 1966, je v svoji razpravi z naslovom »Jezuit Wetter o sovjetski ideologiji danes« položil Andrej Kirn pod mikroskop kritike Wetterov delež pri knjigi »Sovjetideologie heute, dialektischer und historische Materialismus«, ki jo je napisal Gustav Andreas Wetter skupaj z Wolfgangom Leonhadom. Zdi se mi potrebno dodati Kirnovim izvajanjem nekaj pripomb. Ob branju njegovega sestavka pride namreč na dan, da je nemalokrat korenina nasprotij med nazorom ki ga zastopa Kirn, in onim, ki ga zagovarja Wetter, različno pojmovano načelo vzročnosti. To je sam pisatelj razprave tudi izrečno priznal, ko je v odlomku o zakonih materialistične dialektike (Zasnovae, str. 2) poudaril, da je dovolj, če ovržemo Wetterovo pojmovanje vzročnosti, ker se bo z njim vred sesula tudi večina njegovih ugovorov proti diamatu. »Wetter na osnovi svojega pojmovanja vzročnosti tudi trdi, da zakon prehoda kvantitete v kvaliteto ne prinaša nobene razlage za nastajanje novega, ampak je v najboljšem slučaju le opis tega dogajanja... Če bi ta zakon razlagal prehod od nižjega Seinsordnung k višjemu, bi bil to prekršek proti principu vzročnosti. Te vrste Wetterovi ugovori proti materialistični dialektiki se zrušijo, če se teoretično ovrže njegovo pojmovanje vzročnosti«. Po skrbnejšem premisleku pa se Kirnovo pojmovanje načela vzročnosti pokaže kot nevdržno. Zakaj?

Na drugi strani »Zasnov« je zapisal takole: »Ostane torej edino ta možnost, ki nas ne vodi v logično protislovje. (Navaja namreč Wettera. Op. pis.) Ta zaključek govori naslednje: vse, kar ne eksistira na temelju svoje lastne notranje nujnosti, ima svoj vzrok. Wetter pravi, da se strinja s to tezo, ki jo zastopajo tudi marksisti, a istočasno po mojem mnenju dodaja njej neutemeljeno predpostavko: vzrok ne more proizvesti učinka, ki bi pripadal drugemu redu biti kot vzrok sam. Na temelju tega trdi Wetter, da obstoji protislovje med trditvama dialektičnega materializma, da višje oblike gibanja izhajajo iz nižjih in da višje oblike ni mogoče reducirati na nižje. Zadnji dve trditvi predstavljata potrebno pojasnilo načela: vzrok ne more proizvesti učinka, ki bi pripadal drugemu redu biti kot vzrok sam. Strinjam se s Kirnom, da je ta predpostavka neutemeljena, iz konteksta pa morem razbrati, da v tako formuliranem načelu vzročnosti ni izražena pristna Wetterova misel, temveč bi se le-ta morala glasiti takole: vzrok ne more proizvesti učinka, ki bi pripadal višjemu redu biti kot vzrok sam. Tako formulacijo Wetterove misli najdemo tudi v drugih razpravah npr. v zgoraj navedenem koncu poglavja o zakonih materialistične dialektike). Načelo vzročnosti, povedano v zadnji obliki, pa takoj razveljavi očitek, da je »Wetterovo pojmovanje vzročnosti v nasprotju z zakonom pretvarjanja energije, ki filozofsko pomeni prehajanje k različnim »Seinsordnungen« (str. 2) Zakon o konstanci mase in energije in o pretvarjanju energije res govori o prehajanju iz enega reda biti v drugi, o prehajanju nižjih v notranje bistveno popolnejše in višje pa omenjeni zakon molči, če že ne govori proti njemu. Na podoben način izgubi prepričljivost argumentacija, da lahko ima gibajoča krogla poleg mehanskih še drugačne posledice. Dokaz bi bil tehten, če bi izključno mehansko gibanje lahko predstavljalo aдекватen vzrok nastanka življenja. Tako možnost zanika Oparin, ko pravi, da bi kategorično zanikal nazor, da je življenje nastalo zaradi slučajnega srečanja kemičnih sil (Oparin, Porijeklo života, s ruskega preveo dr. Siniša Stanković, Beograd—Zagreb 1946,36). V omenjenem primeru gre za uničenje življenja, uničenje neke bitnosti, smrt, negibnosti. Učinek gibanja je tokrat nižji od gibanja samega.

Praden preidem na samo načelo vzročnosti, se bom ozrl še na odnos med bitjem in bitjo, na eksisten-co, po kateri neko bitje realno eksistira. To pa zato, ker sta se načelo vzročnosti in nauk o možnosti ter dejanskosti izkristalizirala v kontroverzi med Parmenidom in Heraklitom, zadovoljivo pa ju je utemeljil in osvetlil šele Aristotel. Tudi Kirnova pojmovanja o odnosu materije do biti vodijo, kakor je videti, do nekaterih težko razumljivih konsekvenc.

Ob pojavu sprememb je namreč Heraklit zanikal bitje, vse je samo spreminjanje. Parmenid pa je zanikal spreminjanje in z njim tudi množstvo bitij. Proti Parmenidu bi bil odločno tudi Andrej Kirn, saj piše: »Toda svet more obstojati ravno na način spreminljivosti, ker v nasprotnem primeru ne bi moglo nič nastati in nič propasti...« (str. 1). Torej zagovarja dejstvo sprememb in množstvo bitij. Na drugem mestu (str. 2) pravi po Marxu: »...ne imej pred očmi samo nastajanja bivajočega iz drugega bivajočega, ampak tudi moment samoohranitve bivajočega kot bivajočega, kar pomeni, da ono tudi temelji samo v sebi«. Ta stavek je možno razlagati na več načinov: da ima materija bit po svojem bistvu, tako da imajo vsa bitja numerično isto bit, vsa bi bila deležna iste biti, ali pa bi iz gornjih besed morali sklepati, da je »moment samoohranitve bivajočega kot bivajočega«, bivanje čiste eksistence kot take. V prvem primeru bi več ne mogli govoriti o substancialnih spremembah, o lju-deh-osebah. Če ima materija svojo bit po bistvu, potem eksistira samo eno bitje. S tem je tudi zanikana »takšnost« bitij, kajti ne moremo si misliti eksistentnega bitja, ki bi ne imelo svoje lastne eksistence in bi kot dejansko bitje bilo neločljivo povezano s svojo bitjo. V istem odstavku očita Kirn Wetteru, da ločuje bit in bivajoče. Ta očitek zadene njega samega, čim poskuša pojmovati materijo, ki ima vsa numerično isto bit in bi se ta pri spremembah mogoče »selila« od enega bivajočega k drugemu. Kako pa naj si po takem pojmovanju zamišljamo množico bivajočih?

to: če ima materija svojo bit po svojem bistvu, nujno preneha biti materija. Bitje, ki mu eksistenca pripada po bistvu, je eksistenca sama, čista bit. Materializem s takim pojmovanjem materije preneha biti materializem. Nedopustna bi bila v tem pogledu paralela med odnosom sestavnih delov birstva med seboj in pa odnosom biti kot sestavnega dela birstva do drugih elementov birstva. Bit je namreč tisto, po čemer elementi birstva bivajo, eksistirajo, so realizirani. Bit ima takšen odnos do slehernega elementa birstva, kakršnega drugi elementi birstva med seboj nimajo. Pa tudi akcidentalne spremembe bi bile zanikane s takim pojmovanjem materije, ki ima nujno, se pravi po svojem bistvu, eksistenco, kajti tudi pritike so bitja, so bitnosti, so v odnosu do eksistence. Bitje, ki ima bit po svojem bistvu, je nujno eno, enovito. V gornjem primeru bi potem ne mogli več govoriti o spremembah, niti o »takšnih« bitjih. Na drugo možno pojmovanje, ki bi ga bilo mogoče zaslediti v Marxovem in Kirnovem »momentu samoohranitve bivajočega kot bivajočega«, moram pripomniti še to, da »bivajoče kot bivajoče« samo nikjer ne biva, edino v svetu Platonovih večnih idej ali kakem drugem idealističnem sistemu. Bit vedno nekdo ima, če pa jo ima kdo po svojem bistvu, tisti »bit je«. Kirn bi potem takem ne smel očitati Wettru, da je odmisli te možnosti in izbral bolj dosledno pot s tem, a je za utemeljitev prigodne materije zahteval Bitje, ki ni materialno, ki more imeti bit po svojem bistvu in zato »bit je«, je torej nujno.

Po teh nekaj obrobni opombah se moram vrniti k problemu vzročnosti. Povedal sem že, da je dejstvo množice bitij ter pojav nastajanja oziroma spreminjanja rodil v zgodovini grške filozofije dva ekstremistična nazora. Srednjo pot je ubral Aristotel, njegovi izsledki veljajo še danes. Omenil sem tudi, da želim govoriti le o nastanku višjih bitij iz nižjih, nikakor pa ne nameravam zanikati možnosti sprememb na isti ravni ali celo možnosti vzrokovanja od zgoraj navzdol.

Poleg dejstva spreminjanja je treba ugotoviti, da obstojajo tudi bitja, kajti če bi bitja ne bilo, bi tudi sprememb ne bilo. Če hoče potnik v vlaku zaznati premikanje vagonov in določiti smer, mora najti najprej izven svojega voza neko trdno in nepremično točko, s pomočjo katere bo lahko ugotovil in določil gibanje vlaka. Da sploh moremo zaznati spremembe, so nam potrebna neka nespremenjena bitja, s pomočjo katerih bomo mogli spremembo zaznati. Končno moramo za vsakim pojavom iskati vzrok. Da je temu tako, nam s svojim samim obstojem dopovedujejo vse veje znanosti. Z besedo vzrok najpogosteje označujemo tista počela, iz katerih nova stvarnost nastane in ki s svojim delovanjem to novo stvarnost proizvedejo. Tukaj pa se postavi vprašanje: ali je tista nova stvarnost že bivala na neki način, latentno, potencialno, virtualno v vzrokih ali ne? Vsakdanje izkustvo nam govori, da iz česar koli ne more nastati karkoli. V nasprotnem primeru bi vsa znanost, vse raziskovanje ter vsi naravni zakoni izgubili svoj smisel. Iz stroge korelativnosti in medsebojne odvisnosti učinka od vzroka moramo zaključiti, da nekemu vzroku ne more slediti poljubno število učinkov, temveč le določen učinek ali učinki. Iz tega sledi, da je učinek moral na neki način, se pravi, v možnosti virtualno bivati že v vzroku. Učinek je le realizacija v vzroku ali vzrokih »skrite« stvarnosti. Nasprotno pojmovanje je protislovno, kajti potem bi lahko nekaj nastalo iz nič, se pravi, da bi nastalo samo od sebe. Če Kirn zagovarja možnost, da bi višja bitnost lahko nastala iz nižje, se to pravi, da bi tisto, po čemer je višja bitnost višja od svojega vzroka, moralo nastati iz nič, nastati bi moralo samo od sebe. To pa je protislovno. In ker se je dialektični materializem opredelil za lestvico vedno višjih in popolnejših bitnosti, bo ostal sprt sam s seboj vse do tlej, dokler bo zagovarjal tako možnost nastanka višjega iz nižjega.

Ali naj potem zaradi zgoraj povedanega poiščemo za sleherni pojav višje bitnosti neko nadprirodno silo. Nikakor ne. Pomisliti moramo, da je treba ves svet pojavov razdeliti na tri ali dve ravni. O tem med sholastičnimi filozofi ni soglasja. Prva skupina zahteva, da je treba ločiti neživi, živi in duhovni svet; k slednjemu prištevata tudi človeka zaradi njegove zmožnosti samozavesti, mišljenja in volje. Drugi pa mislijo, da obstoja nepremostljiv prepad edino med materialnim svetom, kamor vključujejo tudi pojav živih organizmov: rastlin in živali, in med svetom samozavesti, duhovnih zmožnosti. Tomizem namreč uči, da materija ni indiferentna do vedno popolnejših form in zato tudi težji za vedno popolnejši strukturami bitja. Dokler ohranjajo ta bitja samo materialne sposobnosti, ne more biti protislovno, če trdimo, da vse take sposobnosti materija kot taka ima. Čeprav moramo priznati smotraj posameznih ravnih bitij — posebno živih — različne stopnje popolnosti, vendar nobena izmed njih ne presega lastnosti svoje ravni na tak način, da bi morali iskati za njeno obrazložitev počelo od znanj te ravni.

Drugače je seveda s tistimi živimi bitji, ki imajo sposobnost samozavesti. Sam avtor razprave o jezuitu Wettru in njegovi kritiki sovjetske ideologije skupaj z Wettrum priznava, da je to vprašanje najbolj odločilno v polemiki med marksisti in tomisti ali njim podobnimi. Seveda tudi tukaj ne moremo mimo načela vzročnosti. Odkod človeku zavest in kje je iskati adekvaten vzrok za to? Ne mislim tukaj načeti tega vprašanja v celoti, omejil se bom le na način Kirnovega dokazovanja. Kirn namreč trdi, da moramo iskati vzrok v družbenem delovnem procesu in jeziku. Tudi prizna, da uporaba orodij in jezika predpostavlja mišljenje. Pravi namreč: »Wettru ima že prav ko trdi, da uporaba orodij že predpostavlja zavest... Pravi sicer pravi, da ni jezik kot izrazno sredstvo proizvedlo mišljenje, toda sedaj naredi iste vrste napačen obrat: šele pričujoča misel si je ustvarila izrazno možnost. Delo-mišljenje-jezik so nastajali istočasno, toda ko so se enkrat te strani izoblikovale, so se lahko relativno med seboj ločile.« (str. 1, poglavje z naslovom »Materija in zavest«). Kritična presoja tega odlomka je izredno težavna zaradi nerazumljivosti tiskanega teksta. Šele iz konteksta moremo razbrati, da namesto »jezik kot izrazno sredstvo proizvedlo mišljenje« moralo biti »jezik kot izrazno sredstvo proizvedel mišljenje«. Kot protidokaz navaja, da so delo, mišljenje in jezik nastajali istočasno. Istočasnost je po njegovem razlog, zakaj ne smemo gledati v mišljenju nečesa, kar bi imelo prednost pred delovanjem

in jezikom. Za ilustracijo navaja zgled, da »je možno sedaj opravljati določena dela, kjer zavestna dejavnost ne igra pomembne vloge... in prav tako je mogoče govoriti, ne da bi pri tem mislili ali misli izražali«.

Najprej moram osvetliti odnos med vzrokovanjem in časom. Misel, da bi sočasnost učinka in vzroka govorila proti temu, da bi določeni učinek bil vzrokovan od njemu sočasnega vzroka, je nevzdržna. Reči moramo ravno nasprotno: vzrok je vedno sočasen s svojim učinkom, drugače bi učinek lahko bil brez svojega vzroka, vzrok bi prenehal biti vzrok. Najpreprostejši zgled si lahko nudimo sami, če motrimo razmerje med samim seboj in svojo mislijo. Dokler mislim določeno misel, misel eksistira, ko jo neham misliti, je ni več tako eksistentne, kot je bila prej. Vzrok povzroči vedno spremembo in v toliko je vzrok. Trajanje učinka potem, ko vzrok že neha delovati pa ne spada več pod načelo vzročnosti, temveč pod zakon vztrajnosti. Če torej Kirn zaradi predpostavke, da sta si pojva mišljenja in dela sočasna, zanika njuno vzročno zvezo, je to neopravičljivo. Tukaj pa je skrita še druga plat vprašanja: Kirn zaključuje, da nima mišljenje vzročne prioritete pred jezikom ali delovanjem, ker je istočasno. K temu je treba pripomniti, da je prioritet več vrst. Poleg časovne obstojata med drugimi še prioritete narave in vzroka. Zanikanje časovne prioritete se ne zahteva zanikanja vzročne prioritete, ki pa zahteva antično prioriteto.

Kar zadeva navedene zglede, moram povedati, da prioritete mišljenja ne tajijo, temveč zahtevajo. Nagonsko ravnanje živali in njihovo oddajanje glasov se ne more imenovati delo ali govorjenje. K zadnjemu tudi ne spadajo nesmiselni glasovi neprisebnih ljudi. Vsa druga človekova opravila, ki jih večsah opravlja ali ko govori brez prave prisebnosti, so preprosti avtomatizmi, za katere je značilno, da so prvotno nastajali na podlagi možganskega impulza in se je celotni kompleks začel šele po dolgotrajnem ponavljanju odigravati brez sodelovanja zavesti. Taka dejanja zavest predpostavljajo, ne pa zanikajo.

V pričujočem sestavku sem se omejil le na princip vzročnosti, ki je, kakor smo imeli ponovno priložnost videti, temeljni problem in najpogostejši kamen spotike. — H Kirnovemu zavračanju filozofskih posledic zakona o entropiji naj tukaj na kratko pripomnim, da dokazi in razlogi, ki ji v ta namen navaja, niso dokončni izsledki znanosti. Podobno kot Lincoln Barnett v svoji knjigi »The Universe and Dr. Einstein« (v srbohrvaškem prevodu z naslovom »Albert Ajnštajn i svemir«, prevedel Bogdan Popović, izšlo pri Kulturi v Beogradu 1956, str. 102—111) pravi tudi Robert Oppenheimer, ki je po besedah Naših razgledov »eden najbolj kultiviranih duhov sveta« (NR XII (1963), str. 275) takole: »Nekateri trdijo, da svet ni imel nastanka: njihovi argumenti pa so zelo slabi. Vsekakor je naše sedanje znanje še vedno v skladu s stališčem tistih, ki, podobno kot jaz, imajo vesolje za zgodovinski pojav« (R. Oppenheimer, Meje znanosti, NR, ravno tam).

Popolnoma se strinjam s Kirnom, da zakon o

»ohranitvi in pretvarjanju energije« ne govori o nastajanju celotnega vesoljskega sistema in da govori zato o njegovem nenastajanju. Če pa je hotel s tem zadnjim reči, da govori o njegovem nenastanku, je gornje dokazovanje že s same formalne strani nepravilno, ker je uporabil besedo »nastajanje« kot medij v sklepanju, toda vsakokrat v drugačnem pomenu, drugačni supoziciji, kar je eden najpreprostejših logičnih spodrslijavev. Prisotnost zavesti v vesolju, vemo sami, ni mogla ob svojem nastanku vplivati na ravnotežje fizikalno-kemičnih sil, ker se pojavlja onstran materialnih zakonitosti vesolja.

Vendar nam tudi zakon o konstanci mase in energije ne sme in ne more vsiliti statične predstave o svetu in človeku. Danes se pred nas ne postavlja več dilema: fiksizem ali evolucionizem, temveč se nam vsiljuje vprašanje, ali je človek rezultat le mehansko-naključnega ali pa smotrno-progresivnega razvoja. Je evolucija že dosegla svoj zadnji stadij, ali pa gremo še naprej v nove zarje? Kam nas vodi pot? Mislim da igra pri oblikovanju človekovega svetovnega nazora vsaka izmed zgoraj predloženih odločitev najpomembnejšo vlogo. Vsaka perspektiva bo drugače osvetlila človeka, njegov izvor in cilj, njegove naloge in usodo. Tudi takrat, ko se bomo spraševali o pojavu zavesti v vesolju, ne bomo mogli mimo te dileme. Skrivnost eksplozije duha v zgodovini vesolja bo došla od vsake strani drugačno interpretacijo. Mi se bomo v luči najnovejših dognanj biologov in antropologov odločili za smotrno-progresivni razvoj, ki nas bo popeljal še naprej, k Chardinovi točki Omega. V takem pojmovanju dobi tudi krščanstvo svoj polni smisel, ker je z njim še bolj utemeljena naloga, da razvija in izpopolnjuje npravne kvalitete človeštva. In njegovo prizadevanje ima jamstvo, da ni zastoj. S tem, ko nam z ene strani očitajo, da smo fatalisti, z druge pa vendar morajo priznati, da naš nazor ni le spekulacija, temveč v še večji meri nauk o npravnosti, se sami ne zavedajo, da padajo v protislovje. Če mu obveznost zavezanca nekih norm, če je že vse vnaprej odvisno od božje volje, če je že vse neodvisno od človeka in njegove svobodne dejavnosti za tisočletja fiksirano. Fatalizem je bil pristnemu krščanstvu vedno tuj. S čim pa naj nazor, ki zanika smotrnost, utemelji svojo etiko, ko pa s smotrnostjo negira obenem obveznost? S človekom se je evolucija povzpela do tiste stopnje, ko se začne zavedati same sebe, z njim postane svobodna, zato pa tudi obvezna. Vendar nič manj smotrna. Presenetljiv paradoks na prvi pogled, v resnici pa edino možna rešitev pred skrajnostmi, ki so vedno pogubne. Morda ni naključje, da sta se smotrnosti tako močno zavedla Lecomte de Noüy in Teilhard de Chardin ravno v usodnih trenutkih človeštva. Kakor Chardin svoje spise, tako je tudi Lecomte de Noüy napisal svojo knjigo »Človek in njegova usoda« kmalu po končani vojni, ko sta v srcih zemljanov še odmevali eksploziji nad Hirošimo in Nagasakijem. Do pojva človeka, tako pravi de Noüy, se je uveljavljala evolucija na področju morfologije in anatomije živih bitij, poslej pa se mora razvijati človekov duh: spoznavne in moralne kvalitete. Vsako pretiravanje v eni smeri ima lahko usodne posledice. Znak sodobne premoči razuma nad vestjo je

jedrsko orožje. Ta evolucija vključuje možnost, in vemo, da tudi dejansko zla. Toda Kristus je zlo premagal, čeprav ne odstrani. Zgodovinsko realno učlovečenje je tako v tej perspektivi smiselno. Za naše prizadevanje imamo jamstvo in obveznost, sankcionirano pri vsakem posamezniku. Krščanstvo je tuj pesimizem, tuj determinizem, tuj eksistencialistični gnus. To pa zato, ker vesolje ni gmota, ki pulsira. Evolucija je nepovratna, kakor tako rad poudarja Charadin. Le v pojmovanju zgodovinskega, časovnega vesolja, kjer se enkratna evolucija vzpenja do nadčloveštva, dobi zavedajoči se človek svoj smisel. Drugače je le igrača vesolja in slučaja. Zastoj si domišlja, da bo kdaj vladal nad kozmosom. Pojmujemo človeka v njegovih kozmičnih dimenzijah, pa bomo začeli poj-

movati vesolje v človeških perspektivah. Zdi se mi, da je nazor, ki zanika smotrnost in enkratnost ter obveznost evolucije, največja alienacija človeštva.

Področje spoznavoslovja bi tudi zahtevalo podrobnejšo razlago. Morda kdaj drugič. Končno naj omenim še tole: prepričljivosti Kirnovih argumentov ni so mogla povečati nobena namigovanja na mistiko, teologijo ali metafiziko, kakor ni mogel Klausovi razpravi dati večje tehtnosti njen pamphletični naslov: »Jezit-je-bog-materija«. Občutek lastne superiornosti je smrt za dialog. Mislim pa — to sem skušal na koncu tega sestavka tudi uresničiti — da naš dialog, ki je še v povojih, nikakor ne more biti zavračanje eden drugega. To ni dialog. Most gradimo tam, kjer sta si bregova najmanj vsaksebi.

tendencia. Saj je menda edini človek modernega časa, ki je lahko rekel, da so bile njegove resnice za tisti čas dokončne, torej absolutno moralne. Če bi to ne bile, ne bi na njih osnoval svojih dejanj piše o sebi.

Bankin Candra Catterdji se bistveno razlikuje od obeh predhodnikov. On vidi v religiji samo njeno socialno funkcijo. Glede Gite in njegovega poslanstva piše: »Ali je Kristus bog ali ne, jaz ga obožujem.« Bal Gangadhar Tilak je bil vodja indijskega osvobodilnega gibanja. Po njegovi smrti prevzame vodstvo Gandhi, ki je bil ideološko nasproten Tilakovim prepričanjem in metodam. Tilak je bil za pot moderne brezkompromisne revolucije proti angleški okupaciji. Tilak je bil človek globoke azijske kulture in širokega duha. Imel je moč nad zunanji silami množic, kot je imel Gandhi nad notranjimi. Gandhi je rad prepuščal Tilaku vodstvo mas, ker sam ni bil prepričan v pravilnost fizične moči večine. Tilak je, nasprotno Gandhiju trdil, da politika ni za svetnike. Bil je pripravljen resno žrtvovati za svobodo zemlje, med tem ko je Gandhi priznal, da bi žrtvoval svobodo naroda resnici. V času, ko so bile zaradi lingvističnih in podobnih vprašanj velika trenja v kongresni stranki in je Indiji ponovno grozilo, da jo srednjeveške sile premagajo, se je Nehru spomnil na Tilaka, ki so mu pripisovali izredno moč, da je držal skupaj indijske ljudske množice. Če bi še on živel, ne bi prišlo do razkosa Indije.

V vodstvu osvobodilnega boja sledi Tilaku Mohamedas Karamčad Gandhi. Gandhi postavi nasproti skrajno realistični razlagi Gite, kakor sta jo razlagala Tilak in pozneje Bos ter predvsem nekateri v najbolj desnem taboru kongresa in ki se je že razplamela med narodom, svojo simbolično verzijo. V Gandhiju seveda ni mnogo učenjaka niti velikega misleca klasičnih idej, v njem je bolj duh asketa in upornika. Tako Gandhi prvi trdi, da je potrebno sadove dela sicer žeti, vendar morajo le-ti biti porojeni iz neegotističnih nagibov. Tolstovojevo krščanstvo, Bhagavat Gita in angleški socialni utopisti, vse to je imelo velik vpliv nanj. Brez dvoma Gita ne propagira Ahimse, saj je ravno obratno neposredno po tem, ko se Arjuna hoče izogniti tudi boja, češ da se raje odpove, kot da bi ubijal, ga Kristina prepriča o tem, da je za nekatero ljudi tudi potreben boj, zato da se uresniči. Gandhi je imel velike težave, da bi Giti tako razložil, da mu ne bi škodovala pri njegovi doktrini Ahimse. Tako pravi, da je človeška osebnost bojno polje, ki ga simbolizira Mahabharata in Arjuna. Gandhi je povzel iz Gite samo obsodbo plašnosti, ne pa tudi nasilje kot metode in sredstvo. Čeprav trdi tudi, da kjer je na izbiro plahost in nasilje, svetuje nasilje. Jaz sem odločen, da mirno umrem, rajši kot da ubijam. Vendar tisti, ki tega poguma nima, je bolje, da se vadi v ubijanju in da bo na ta način ubit, kot pa da beži pred nevarnostjo, kajti kdor beži, počne nasilje v mislih. Beži zato, ker nima poguma, ker se boji, da bi bil pri ubijanju sam ubit. Tudi slika popolnosti je za Gandhija imaginarni ideal. Ona se ne more nikoli utelešiti. Bog ni oseba, temveč večni princip, dharna, Bog je ideja, je zakon. Ustvariti ideal avatara, to je utelešenje boga, kakor so to napravili Bugha, Kristina, Kristus itd., pomeni ustvariti samega sebe v smislu absolutnega. Brez dvoma je k tej življenjski nalogi Gandhi težil. Tudi Indijci ga že zdavnaj, namreč preprosto ljudstvo, prištevajo med indijsko božanstvo, med božanstva hinduizma. Iz te misli, ki jo je najjasneje formuliral Sri Aurobindo Ghose, je nastala specifičnost misli indijske renesance, ki je zmagala, in v tem je specifičnost indijske filozofije 20. stoletja nasploh. To je v bistvu filozofija življenja. Gandhi je občutil marksistično teorijo z negativne in pesimistične strani. Sam je kot Ramakrišnan, osnoval svoj Ašram, kjer je bilo središče gibanja v Ahmedabadu, kjer je vladal duh asketske discipline.

Rabindranath Tagore je veroval v univerzalno misijo indijske kulture v drugačnem smislu. On je iskal sintezo med tem, kar je najboljše na Vzhodu in Zahodu in iz tega skušal najti in ustvariti podobo bodočega človeštva, ki črpa iz tega dinamizem, čeprav je morda malce preveč včasih orientirano na Zahod. Človek najde osebno svobodo v dovršeni ljubezni. Samo to, kar napravimo iz ljubezni, nas dela svobodne, čeprav pri tem trpimo, smo srečni. To pomeni višek nauka o nezainteresiranosti do sadov dela.

V tej težnji za sintezo vzhodne in zahodne kulture, ki je v bistvu misionarska, se izživlja znatni del nacionalnih in socialnih teženj za samoohranitev, svobodo in enakopravnost. Samozavest moderne Indije se izraža v tej idealistični veri in prepričanju v resnico. — Bodi, kdor si. — To je tudi misel Aurobindo Ghosa, ki se seveda po svoji verski plati navezuje na Gandhijevo koncepcijo, kadar gre za vprašanje absolutnih resnic. Največ smisla za formuliranje zgodovine in splošne perspektive obče indijske filozofije kot filozofije življenja pa ima brez dvoma Sarvepalli Radhakrishnan (sedanja predsednik indijske vlade, ki je bil dolga leta profesor filozofije v Cambridgeu). O Giti je mnenja, da je postala pomembnejša v razdobju etične religije, ki je odgovarjala občutkom časa v katerih je bila Indija predmet in v kateri je še sedaj v in po indijski renesanci. Človek mora težiti za integralnim duhovnim življenjem. Človekova dejavnost ne sme biti razcepjena. Gita pravi, da razni ljudje pridejo na različne načine do duhovnega vstopa v življenje, nekateri preko kriz moralnega življenja, drugi z intelektualno skepsjo, tretji spet iz čustvene težnje po dovršenosti. Pravi in največji zgodovinar filozofije med vsemi filozofskimi in idejnimi utemeljitelji indijskega preporeda je Surendranath Dasgupta. Ni filozof zgodovine kot Radhakrišnan, temveč zgodovinar filozofije. V budizmu in v Giti najde tako dejansko sorodnost. (Zanimivo je, da so nekateri našli sorodnost tudi med budizmom in marizmom). Poudarek vidi v Giti na kontroli občutkov, disciplini duha nasploh, zato se mu zdi filozofija Joge, ki deloma tudi izhaja iz Gite, predvsem tehnika te kontrole občutkov in psihičnih stanj, nekakšna tehnika redukcije psihičnih stanj.

Čeprav ta skromni poizkus orisa filozofskih osnov indijskih preroditeljev ni popoln niti ne zaje- konkretnost dogajanja samega procesa nacionalne osvoboditve in predvsem samo utelešenje teh idej in kako so se te razne ideje uveljavile ter utelešile, vendar lahko rečemo to, kar je najvažnejše. Preko njih so Indijci stopili k dejanjem, preko njihove lastne, ne uvožene filozofije in na njej so zgradili svojo sedanost, z njo pa realizirali tudi sebe in našli namen in cilj življenja ne samo zase, temveč tudi za mnoga pokolenja.

hovi pogledi različni glede na hinduizem, indijsko osvoboditev, pot do osvoboditve, razvoj moderne Indije, Indije in odnosu od zunanega sveta (pd.) pa je vendarle potrebno najprej poudariti nekaj, kar je vse napravilo idejno sorodno in je tudi pozneje omogočilo, da so bile njih akcije v glavnem usklajene in da so se vsaj v dejanjih izognili kontradikcijam in borbam med seboj ali celo krvavim izčrpanjem energij v borbah med različnimi pogledi. Namreč ves neohinduizem prisega na »Gito« knjigo, ki ni vsem Indijcem sveta, iz katere pa so dobili navdihnjenja tudi vsi tvorci nove Indije. Gito lahko imenujemo evangelij osvobodilnega gibanja moderne Indije, na njo so prisegali in se sklicevali tako tisti, ki so zagovarjali oboroženo vstajo, kakor tudi oni, ki so bili zagovorniki »ahimse«, nenasilnega boja.

Kaj je pravzaprav Gita? Vsak študent svetovne književnosti ve, da je Gita odlomek iz Mahabharate, tega največjega indijskega epa in največje epske pesnitve vseh časov. Vendar bo študent orientalskih filozofij in verstev vedel, da je Gita mnogo več. Nekateri pravijo, da je to edina resnično filozofska pesnitev na svetu. (Neki atomski znanstvenik, menda je bil Oppenheimer, se je naučil sanskrt samo zato, da bi lahko Gito bral v originalu). Če lahko rečemo, da je Mahabharata Sveto pismo stare zaveze za Indijce, je Gita brez dvoma Novi testament, novi evangelij hinduizma. Prvotni namen Mahabharate je bil, da preko snovi in junakov velikega boja dveh indijskih plemen pokaže na socialne dolžnosti in usmeri socialna dejanja najnižjega razreda indijske družbe sudre, ki ji ni bilo dovoljeno čitati Ved. Vendar je pozneje pomen Mahabharate predvsem pa Gite, za hinduizem nenehno naraščal. Gita dejansko pomeni sintezo vseh izkušenz, spoznanj, in vse indijske preteklosti do nje, kakor tudi sedanosti, v katerem je ta filozofska pesnitev nastala. Ta filozofski dialog med Arjuno in Kristino odkriva največje vprašanje, ki si ga vsakdo izmed nas nešteto krat v življenju zastavi. Filozofski problem Gite je največji moralni problem človeštva, problem človeka v borbenem zanosu, problem človeka, ki je pred dejanjem, neposredno pred odločilnim usodnim dejanjem, za katerega mora položiti vse svoje življenje, to je stanje tiste krize in stiske, v kateri se človek pred odločilnim korakom, pred odločilnim dejanjem pojavi. Gita je evangelij dejavnosti, propagira akcijo. Vendar je dejavnost zaželeno samo kot oblika iskanja samega sebe. Poti dejanja so večkrat nam samim nerazumljive kot pragozd, skozi katerega je potrebno prodreti, da se na koncu pride na čisto. Zato se samo v delovanju in delu pride do osvoboditve. Gita uči, da bodi do uspehov dejanja, do zmage kakor do poraza ravnodušen. Glavno je dejanje. Glavni cilj Gite je dolžnost ustvarjati svoje lastne osebnosti v metafizičnem smislu. Smatraj važno samo delo a ne plod. Po delu stopamo v odnos proti ostalemu svetu. To je samo nekaj idej, na katere se je morda moderno gibanje neohinduizma uprlo. To jasno ni vsebina Gite, ki zahteva obširnejšo analizo. Vendar je pomembno, da so se vsi oprijeli Gite ravno v času, ki je zahteval akcijo, potum in predanost in da so se v glavnem indijski preroditelji razločevali po tem, kako so si Gito, ki vsakemu lahko nudi svojo razlago, razložili, kaj so v njej našli, kaj so iz nje črpali in kakšen program so si na osnovi Gite ustvarili. Iz Gite ustvarili. Iz Gite so črpali filozofske osnove tako za svoj odnos do načina kako bi naj izgnali Angleže in si prigorili svobodo kakor tudi filozofske osnove za rešitev dilem o sodelovanju in priznavanju ali odklanjanju zapada ter zapadne kulture, v Giti so našli filozofijo za smisel svojih dejanj, za smisel dela, ustvarjanja, kreiranja, v njem so našli osnove morale, smisla življenja, — v njem so našli etično religijo.

Med prve predhodnike modernega neohinduizma in med prve, ki so ustvarjalno komentirali tako vede kakor tudi Gito, lahko že prištevamo Šankaro, ki se je boril proti dharhamskemu pojmovanju, da je žrtvovanje že delo, torej že sam obred.

Moderni neohinduizem in začetek indijske renesance se začne s pojavom Ram Mahum Roya. On je zbudil zavest poznejših indijskih intelektualcev o univerzalnem poslanstvu indijske nacionalne kulturne tradicije, hkrati pa sprožil ideje po sintezi vedantskega metafizičnega monizma (ki se zrcali tudi v Giti) s svetliljskim racionalizmom moderne Evrope. Z njegovim imenom je povezano gibanje Brahma Samaja, ki na verski osnovi širi ideje internacionalizma. Njegov vpliv je bil najmočnejši v Bengaliji, med njegove največje idejne potomce pa lahko prištevamo Tagore.

Tako se neohinduizem prične. Bori se proti ideologiji hinduističnega politeizma in uporablja metode protestantske kritike. Prepričan je, da niti zgodovinska starost niti nedotakljivost verske tradicije ni merilo vrednosti nekega dela, izročila, temveč je merilo izključno aktualnost in univerzalnost misli tega izročila. Kot naslednji je Sri Ramakrišnan. Neohinduizem, ki ga je on začel, izgleda sedaj drugačen. Iz indijskega stališča je namreč v njegovem gibanju bistvena razlika. Razlika med Ramakrišanom in Royem je taka kot pozneje med Gandhijem in Tagoro. Imenujejo ga mističnega laboda. Njegov nauk pomeni versko osnovo Gandhija in Irobinda. Bistvo tega nauka je dokaj težko označiti. Vendar nam je Gandhijeva borba za popolnost značaja in iskanje ter eksperimenti z resnico, njegovo svetniško življenje, združeno s politiko nenasilja jasno samo, če vemo, da je temeljno prepričanje obeh in mnogih drugih, da so Kristina, Buddha, Jesus tiste popolnosti duha in morale, ki jih lahko doseže vsak tudi v sedanjih časih, če si jih vzame za cilj. Biti čim bližji absolutni resnici je bila Gandhijeva

NEKATERE FILOZOFSE OSNOVE INDIJSKIH PREPORODITELJEV

MILAN STANTE

(Poizkus orisa idejnega horizonta indijske renesance)

Nehru v svoji knjigi »Odkritje Indije« takole označi stanje v Indiji pred njeno kulturno, socialno in politično prebuditvijo: V Indiji je bilo veliko število intelektualcev odsekanih od zemlje in nesposobnih za kakršno koli delo, brez službe ter kakršnega koli upanja. Ti intelektualci niso imeli možnosti, da najdejo svoj namen v družbi, da najdejo tako deklarirani nako zadovoljstvo v izvrševanju nečesa, kar predstavlja vrednost, pa četudi bi imelo za posledico trpljenje. Nobena misel jih ni privlačevala, manjkalo jim je notranje vsebine, notranje zavesti. Nekateri so poskušali da se uporno držijo mrtvih oblik preteklosti, da najdejo v njej uteho za sedanjo bedo. Toda za druge v tem ni bilo utehe. Držali so se Tagorejevih besed, ko je rekel: »Ne smemo hraniti v svojem telesu, kar je mrtvo, ker to prinaša smrt. Tako so nekateri zopet postali blede in nestvarne kopije zapada in so kot odpadniki uporno iskali sigurnost za telo in duha, toda ne da bi ga našli, so brezsilno plavali po motnih vodah indijskega življenja. To stanje morda na svoj način tudi zrcali pesem Potnik, ki je zgrešil pot. Pesem indijskega pesnika Agravala mlade Hindi generacije, ki se je oplojila od idej marksizma in Gandhijevega humanitarizma.

Kje je pot?
Vpije zmeden in obupan popotnik na stezi
Kje je pot?
Pravičniki pridigujejo.
Sprejmite pot, ki so jo hodili naši odlični možje
Oni, ki so doma v moralnih zakonih, odgovarjajo:
»Sledite diktatu svojih neumrljivih duš.
Toda odlični možje nimajo niti moči niti smisla da bi sledili temu klicu napredka.
Tudi v naši zavesti manjka luči, ki bi pregnala temo dvomov in negotovosti ...
in tako dalje.

Takrat je nastopil Gandhi in je pokazal pot. Bil je kot močna struja svežega zraka, ki je povzročila, da se ljudje oddahnejo in globoko vzdihnejo. Bistvo njegovega učenja je bila hrabrost in resnica, združena z določanjem v interesu blagostanja množic. Največji dar za poedinca je bila nacija. V starih knjigah v Giti je bilo rečeno, da je najbolj dragocena »Abhaja« ne imeti strahu, ne samo telesnega, temveč tudi duhovnega. Dolžnost voditeljev je, da v narodu premagajo strah. V Indiji je takrat vladal strah, ki je bil vladajoči impulz v Indiji pod britansko nadoblastjo. Strah je vse obvladal, tlačil in dušil. Strah od vojske, od policije, od široko razpredene tajne službe, strah od službujočega razreda, strah do zakonov, ki so tlačili, strah pred poslovodjem, veleposestnikom, zelenošem, strah pred nezaposlenostjo in gladom, ki sta bili vedno na pragu. Proti temu vseobsegajočem strahu se je dvignil Gandhijev mirni in odločni glas: NE BOJ SE. Gandhi je potegnil za seboj milijone ljudi. Gandhijevo gibanje je imelo za cilj politično in duhovno obnovo Indije ter je prineslo mnogo upanja in navdušenja, predvsem pa poguma.

Toda čeprav lahko zapišemo, da je bil Gandhi centralna osebnost indijskega duhovnega in političnega preporeda, čeprav so iz njega črpali in še črpa pogum vsi sedanji tvorci moderne Indije od Nehruja pa do Sastrija, Indire Gandhi ter do Moradija Desaja, od desničarjev do levo usmerjenih članov kongresne stranke kakor tudi pripadnikov drugih strank. Kljub dejstvu, da je duhovno Gandhi obvladal Indijo svojega časa in jo v glavnem še danes obvladuje pa le ni so bile njegove ideje in njegovi nazori edini in vsestransko sprejeti pri vseh uresničevalcih indijskega preporeda —; še več, niti ne moremo reči, da je bil Gandhi edini tvorec indijskega preporeda, temveč je bil samo eden, morda najuspešnejši izmed vrste ljudi, ki so idejno in filozofsko iskali nova pota modernih Indij, modernemu hinduizmu, iskali politične, idejne filozofske in socialne rešitve za Indijo. Lahko rečemo, da je Gandhi samo eden izmed tvorcev indijske renesance, od tvorcev, med katere lahko prištevamo imena pred njim, sodobnike in imena po njem kot so: Sri Ramakrišna, Bankin Candra Catterdji, Bal Gangadhar Tilak, Rabindranath Tagore, Aurobindo Ghose, Svarepalli Radhakrišnan, Surendranath Dasgupta in drugi. Vsi ti so iskali izhod iz svojega časa. Iskali so najprej pravilno filozofijo, filozofska izhodišča za svoja dejanja in za gibanje, — ki je pozneje prinesla Indiji neodvisnost. Vse lahko prištevamo med reformatorje indijske misli, filozofije, med pripadnike gibanja neohinduizma, ki je sprožil indijski duhovni in nato tudi politični preporek.

Praden bi orisali in vsaj v bistvenih črtah označili filozofske osnove teh indijskih preroditeljev (v čem so se med seboj razlikovali, v čem so bili nji-